

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bohuslava Beranová

**Specifické otázky vzdělávání dětí v sociálně
vyloučených lokalitách se zaměřením na Chanov**

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jan Toman

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Bohuslava Beranová

**Specific issues of education of children in socially
excluded localities with focus on Chanov**

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Jan Toman

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Bohuslava Beranová

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce PaedDr. Janu Tomanovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá specifickými otázkami vzdělávání v sociálně vyloučených lokalitách se zaměřením na Chanov. Rozebírá specifika romského etnika. Mapuje problematiku výchovy a vzdělávání v této sociálně vyloučené oblasti, její vzdělávací instituce. Popisuje současnou situaci na sídlišti Chanov. Praktická část práce je zaměřena na zájem studentů o další vzdělávání a jejich motivaci k dalšímu studiu.

Klíčová slova

Chanov, motivace k dalšímu studiu, nezaměstnanost, romské etnikum, romská rodina, sociálně vyloučená lokalita, vzdělanost, zaměstnanost.

Annotation

This bachelor thesis deals with specific issues of education in socially excluded localities, focusing on Chanov. It examines the specifics of Roma ethnic. It surveys the problems of education in the socially excluded areas, its educational institutions. It describes the current situation in the settlement Chanov. The practical part is focused on students' interest in further education and their motivation.

Key words

Education, employment, Chanov, motivation for further studies, Roma ethnic group, socially excluded localities, the Roma family, unemployment.

OBSAH

ÚVOD	8
1 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY	10
2 SPECIFIKA ROMSKÉHO ETNIKA	11
2.1 Historie Romů na území ČR.....	11
2.2 Tradiční struktura romské rodiny	16
2.3 Novodobé pojetí romské rodiny	18
3 PROBLEMATIKA VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH ŽÁKŮ	20
3.1 Postoj romské rodiny ke vzdělání.....	20
3.2 Problematika vzdělávání Romů na I. stupni.....	21
3.3 Problematika vzdělávání Romů na II. stupni	22
3.4 Problematika dalšího vzdělávání Romů.....	23
4 VZTAH ROMŮ K PRÁCI	25
4.1 Tradiční romská řemesla	25
4.2 Soudobý postoj Romů k práci	26
5 CHARAKTERISTIKA ROMSKÉ LOKALITY CHANOV	28
5.1 Historie sídliště Chanov	28
5.2 Vzdělávací a kulturní instituce v Chanově.....	30
5.2.1 Komunitní centrum Chanov.....	30
5.2.2 Fotbalový klub Aver Roma Chanov.....	32
5.2.3 Dům romské kultury Chanov	32
5.2.4 Základní škola Most - Chanov	33
6 PRAKTICKÁ ČÁST	35
6.1 Záměr šetření	35
6.2 Metoda šetření.....	36
6.3 Vyhodnocení dotazníku.....	37
ZÁVĚR	61
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	65
SEZNAM PŘÍLOH.....	67
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě profesního zájmu o tuto problematiku ve výchově a vzdělávání romských dětí. Tento osobní důvod nebyl jediný, ale rozhodující, neboť již řadu let pracuji jako pedagog na Základní škole Most, Zlatnická ul.186. Tato práce má pro mě osobní cíl, a to lépe porozumět častému nezájmu žáků o další vzdělávání.

Romská minorita je v daleko větší míře, než většinová společnost v ČR, vystavena dlouhodobé nezaměstnanosti, nízkému stupni vzdělávání a kvalifikace, špatnému zdravotnímu stavu, neuspokojivé úrovni bydlení, diskriminaci, rasismu, životu ve velmi znevýhodněných oblastech a dalším negativním vlivům. Stát se snaží pomocí sociálních podpor úroveň života těchto lidí zlepšit, což se nelíbí majoritnímu obyvatelstvu a dochází zde ke střetu. Neznalost způsobu života, kulturních kořenů a mnohé další vede většinovou populaci k předsudkům a neochotě s tímto etnikem vycházet. Jde o „začarovaný kruh“, který napomáhá stavu sociálního vyloučení Romů. Otázka vzdělávání Romů je jedním z klíčových přístupů, jak prolomit tento začarovaný kruh.

Ve své práci nastíním historii Romů na našem území, neboť jejich způsob života a vnímání Romů majoritní společností od dob středověku nám může hodně napomoci k pochopení dnešní situace. Dále budu věnovat pozornost romské rodině. Ať už v češtině nebo v romštině rodina vždy označuje společenskou instituci nenahraditelnou v žádném státě, době i v jakékoli národnostní menšině či etniku, velice důležitou pro vývoj dítěte. Je jedním z dominantních faktorů ovlivňujících vývoj romského žáka. V neposlední řadě se budu zabývat problematikou vzdělávání romských žáků a také popisu sociálně vyloučené lokality Chanov.

Při zpracovávání tohoto tématu budu využívat odbornou literaturu zabývající se problematikou romského etnika, též studie literatury z oblasti psychologie a speciální pedagogiky.

Cílem praktické části této práce je šetření motivační struktury u žáků základní školy v této vybrané lokalitě ve vztahu k další profesní přípravě. Konkrétně se budu zabývat specifickými otázkami a rozbořem vzdělávání žáků základní školy a to dotazníkovým šetřením přímo v sociálně vyloučené lokalitě Chanov.

Mladí Romové, Ti kteří žijí od narození v České republice, nechtějí často ani věřit, že ještě nedávno třeba před 50 lety než oni se narodili, žili jejich rodiče a

prarodiče v „kolibě“ romské osady na Slovensku nebo že dokonce kočovali. Ale je třeba svoji historii znát a pochopit ten velký, obtížný kus cesty, kterou jejich otcové za krátkou dobu prošli. Nestydět se za svou historii, ale naopak si své romství a příslušnost k němu hlouběji uvědomit a rozvíjet v tom dobrém. Ostatní „neromové“ snad pomocí těchto základních poznatků změní své předsudky a zlepší svůj negativní vztah k Romům jako takový a přestanou je házet všechny „ do jednoho pytle“. Vždyť pravdou je, že kdo nezná, nepochopí, neporozumí.¹

Postavení současných Romů, jejich místo v majoritní společnosti je dnes pro ně komplikované. Na jedné straně na ně působí sféra vlastních vlivů ze strany svého etnika, své národnosti – tedy vlivu tradičních i nových, na straně druhé sféra vlivů „vnějších“ ze strany okolní společnosti, která na ně působí často rozporuplně. Mění se jejich hodnotová orientace, což však nemusí být vždy v rozporu s jejím identifikováním se s vlastním romstvím.²

Neznalost romského tradičního způsobu života mnohdy vede k jejich umístění na okraji společnosti. Stejně jako neschopnost prezentace a komunikace s okolním světem.

¹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 14. ISBN 80-7067-533-0.

² DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 14. ISBN 80-7067-533-0.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY

Navrátil³ uvádí, že sociální vyloučení je proces, který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces či stav má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí, často také etnická příslušnost. Sociální vyloučení je devastující jak pro skupinu, která je jím postižena, tak pro společnost, v níž k němu dochází.

Mezi skupiny, které považujeme za ohrožené sociálním vyloučením, patří zvláště osamělí rodiče, mladí manželé s dětmi, dlouhodobě nemocní a zdravotně postižení, lidé v penzi a svébytnou kategorii pak tvoří etnické a další menšinové skupiny.⁴

Morvayová⁵ popisuje, že obyvatelé vyloučených lokalit žijí každodenním, nemotivujícím způsobem, bez schopností svoji situaci nebo životní strategii změnit těmto podmínkám se přiblížili zejména v souvislosti s restrukturalizací ekonomické sféry a výhledově postihuje nejhůře mladou generaci, která se od 90. let minulého století do těch to chudinských lokalit rodí.

V naší společnosti jde hovořit o více skupinách, které jsou postiženy sociálním vyloučením, ale Romové jsou postiženi nejvíce.

V České republice žije dnes přibližně 80 tisíc sociálně vyloučených obyvatel zhruba ve 300 lokalitách. Z toho počtu se odhaduje, že 80 % jsou Romové.⁶

³ NAVRÁTIL, P. a kol. Romové české společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 34. ISBN 80-7178-741-8.

⁴ Tamtéž s. 15.

⁵ MORVAYOVÁ, Petra. Děti trvale žijící v prostředí sociálně vyloučené lokality. Antropowebzin [online]. 2008, roč. 2008, č. 1. ISSN 1801-8807.

⁶ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE. Předkládaný materiál řeší sociální vyloučení jako takové. [online]. 21. 9. 2011 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.romove.cz/cz/clanek/24396>

2 SPECIFIKA ROMSKÉHO ETNIKA

Jak uvádí Davidová⁷, Romové zaujímají v rámci etnického složení světa specifické místo. Žijí dnes rozptýleně na všech pěti kontinentech, převážně však v Evropě, v celkovém počtu 10 -15 milionů. V každé zemi, kde žijí nebo kde se usadili, byli a dodnes jsou nazýváni majoritní společností různým pojmenováním, které vychází ze dvou základů. První z nich zřejmě vychází z uvedeného „Athinganoi“ do něhož patří do dnes užívaný název Cikán – Cikáni. Druhá skupina těchto názvů má základ ve skutečnosti, že část někdejších Romů procházela Egyptem, a tedy byli nazýváni lidem egyptským, faraonským. Z toho vznikl pak starošpanělský „Egypcianos“ a ve Španělsku název Gitanos, v Anglii a v zemích Velké Británie – Gypsies či Gipsies, ve Francii jsou nazýváni Egyptiens, Tsiganes, dříve i Bohémiens.

Mann⁸ uvádí, že v Evropě žije přibližně šest milionů lidí, kteří se od ostatního obyvatelstva odlišují tmavší barvou pleti, očí a vlasů, ale i odlišnou kulturou a jazykem. Nikde nemají svůj vlastní stát, jsou roztroušeni mezi majoritním obyvatelstvem. Někde jsou nazýváni Cikáni, Zingari jinde Gitanos či Gypsies. Sami sebe označují různě, nejčastěji *Roma*, česky Romové.

V České republice tvoří Romové početně nejvýznamnější etnickou menšinu. Při sčítání lidu 2001 se k romské národnosti přihlásilo 12 000 občanů naší republiky, uvedl Navrátil⁹. Z toho vyplývá, že se zbytek Romského etnika se hlásí k České národnosti, což je podstatná informace. Střízlivé expertní odhady obvykle odhadují početnost Romů na úrovni 200 – 300 tisíc. Bereme-li tyto odhady vážně, nemůžeme se existencí Romů naší společnosti nezabývat.

2.1 Historie Romů na území ČR

Davidová¹⁰ je toho názoru, že valná většina lidí neví o romské kultuře téměř nic a z toho vychází zkreslené představy a nesprávné postoje k nim. Také velká část dnešních Romů není seznámena se svým původem, že jejich předkové pochází z Indie – „Báro than“ tedy doslova velké místo. Je pro ně neznámé, kdy a jak přišli do Evropy,

⁷ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 15. ISBN 80-7067-533-0.

⁸ MANN, A. B. *Romský dějepis*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. s. 5. ISBN 80-7168-762-6.

⁹ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 11. ISBN 80-7178-741-8.

¹⁰ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 14. ISBN 80-7067-533-0.

v kterých zemích a jak dnes Romové žijí, do jakých skupin se dělí, jakými romskými dialekty mluví, ani jak žili jejich dědové či pradědové.

Dějiny Romů jsou z větší části rekonstrukcí. Romové svou historii nezapisovali, hmotných památek se zachovalo minimum, a to jen z posledních dvou století. Zprávy o Romech v kronikách, letopisech a archivech ostatních národů jsou kusé a zlomkovité. V historii Romů nenajdeme slavné panovníky, bitvy, stavby, zakládání států, univerzit apod. O Romech se však často mluví v různých nařízeních, ediktech a zákonech evropských národů, a to co zde najdeme, je z dnešního pohledu spíše ostudné. Historie Romů nám však může pomoci k pochopení jinakosti tohoto etnika, vystihuje Šišková.¹¹

Datum příchodu Romů do Evropy není možné přesně určit, protože se jednotlivé skupiny Romů rozptylovaly po Evropě nezávisle na sobě, každá svou cestou. Lze vycházet pouze z dochovaných záznamů v archívech měst. Uvedená data v archívech ukazují "oficiální" objevení, neukazují přesný příchod, neboť se do těchto archívů dostala až v souvislosti s nějakou událostí.

Acton¹² zařazuje první nepřímé zmínky o cikánech do 13. a 14. století, kdy jsou popisováni jako o kočovný lid z počátku zahalený tajemstvím a postupem času stále více opředený legendami, nepochopením, neznalostí a zvláštní směsicí tajemna a strachu. Doložitelným důkazem pobytu Cikánů na našem území je rok 1417, kdy naším územím prošla skupina, jejíž cesta byla poměrně podrobně zmapována i v ostatních zemích, kterými procházela. Stejně jako ostatní cikánské skupiny se i tato prokazovala ochrannými listinami, které jim zaručovaly příznivé přijetí. Podobný glejt vystavil 23. dubna 1423 císař římský a král český Zikmund Lucemburský. Početnější skupiny Romů jsou ve střední Evropě doloženy teprve v historických pramenech z 15. století. Dobové kroniky je barvitě popisují jako romské družiny čítající více než 100 osob, oblečených ve výstředních pestrobarevných oděvech s mnoha ozdobami. Družiny vlastnily desítky koní, soumarů a vozů a jejich vůdci se nechávali titulovat vznešenými jmény.

Říčan¹³ je toho názoru, že na začátku 18. století se prosazují první snahy vzít Romy oficiálně na vědomí, legalizovat jejich přítomnost a začlenit je do společnosti. Zprvu jsou výjimečně úředně tolerováni, zejména jako kováři, kterým je povolováno i

¹¹ ŠIŠKOVÁ, T. Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. s. 69. ISBN 80-7367-182-4.

¹² ACTON, T. Romové: Ohrožené kultury. 1. Vyd. Praha: Svojtka, 2000. s. 33 – 34. ISBN 80-7237-249-1.

¹³ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 15. ISBN 80-7178-250-5.

kočování, aby mohli svou práci nabízet tam, kde měli odbyt. První, kdo začal uplatňovat asimilační politiku, byla Marie Terezie svým zákonem z roku 1761. Romové měli právo pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní, plnit povinnosti nevolníků vůči vrchnosti a náboženské povinnosti vůči církvi, ale také nesměli mluvit romsky pod trestem 25 ran holí.

V 19. století se část Romů dobrovolně či z donucení asimilovala a splynula s ostatním obyvatelstvem. Byli to patrně Romové po mnoha stránkách nejprizpůsobivější a nejschopnější budít respekt a sympatie ostatního obyvatelstva. Alespoň někteří Romové odolali asimilačního tlaku a zůstali věni své kultuře. Na většině území Čech a Moravy byli Romové známi jako kočovníci, kteří používali typické vozy kryté plachtami nebo maringotky tažené koňmi, ti nejchudší sami táhli své bedněné vozíky. Na konci tohoto století bývávali Romové pro tuláctví trestně stíháni vězením a nucenými pracemi, někdy jim byly odebírány děti, bývaly vráceny do své domovské obce a různým způsobem šikanovány či převychovávány.¹⁴

Dvacáté století bylo pro Romy plné změn, začalo to založením Československé republiky v roce 1918. První republika přes svůj pozoruhodný demokratický charakter tolerovala kočující Romy stále hůře a v roce 1927 byl vydán velmi tvrdý zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím po „cikánsku“. Romům se zakazovalo kočovat a tábořit ve větších skupinách, vlastnit zbraně, byly jim vydány zvláštní legitimace, museli žádat o dočasně platná povolení ke kočování, měli nad sebou soustavný policejní dohled.¹⁵

Horvátová¹⁶ popisuje další události následovně, od druhé půle 30. let se u nás počet Romů postupně zvyšoval, tím že docházelo k přesunu Romů z hitlerovského Německa a později i z Rakouska, a konečně po uzavření Mnichovské dohody přicházeli i Romové z odtržených Sudet. Tento živelný příliv Romů do země vyostřil již tak nedobrý vztah místního obyvatelstva k tomuto etniku, averze zůstala zejména na venkově, kde byl nejvíce citelný drobný parazitismus nově příchozích. Proti romské náladě podněcovaly a přižívovaly dokonce i politické strany např. Strana Českého venkova.

¹⁴ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 16 – 17. ISBN 80-7178-250-5.

¹⁵ Tamtéž s. 17.

¹⁶ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 25.

Vláda pomnichovské druhé republiky se vážně zabývala myšlenkou nucené koncentrace Romů v pracovních táborech, to napomohlo, snadnější realizaci nacistických, protiromských opatření.¹⁷

Na podzim roku 1939 bylo vyhlášeno trvalé usídlení kočujících osob. Tento krok měl zpřehlednit situaci a vytvořit jasnou představu o tom, kolik osob bude podléhat pozdější nucené koncentraci. Na jaře roku 1942 vydala protektorátní vláda nařízení o preventivní potírání zločinnosti – i Cikány a osoby žijící po cikánsku. Brzy na to začal otevřený postup proti Romům jako nevyhovující rase, přesně po začlenění protektorátních úřadů do aparátů okupantů. V létě 1942 byl vydán výnos o potírání cikánského zlořádu, součástí byl i soupis veškeré romské populace. Všechny osoby nad 14 let měli již jen cikánskou legitimaci. Romové ze společenského hlediska poněkud problémovějšího byli s celými rodinami ihned odesíláni do nově otevřených tzv. cikánských táborů v Letech a Hodoníně. Relativně bezproblémová část Romů byla prozatím ponechána v klidu. Od prosince 1942, rozkazem říšského vůdce SS Heinricha Himmlera o deportacích Cikánů a cikánských míšenců do koncentračního tábora Osvětim, započala cesta hromadného vyvražďování tohoto etnika.¹⁸

Nejhorší perzekuci v dějinách Romů popisuje Mann¹⁹ následovně, podle rasistických zákonů nacistického Německa byly některé skupiny lidí považovány za méně cenné, a neměli proto právo na život: sem patřili Židé, Černoši a Romové. Na území Protektorátu Čech a Moravy, podobně jako v jiných okupovaných zemích, vznikaly pracovní tábory, které byly postupně přeměněny na soustředovací „cikánské tábory“. Odtud byly celé romské rodiny deportovány do koncentračních – vyhlazovacích táborů, především do Osvětimi II. – Březinka, kde bylo od roku 1943 postupně soustředěno 20 tisíc Romů a Sintů z obsazených zemích. V noci z 2. na 3. srpna 1944 zahynulo v plynových komorách zbývajících 3 000 vězňů, převážně matek s dětmi a starých lidí.

Je třeba si uvědomit, že Romové nebyli za války fyzicky likvidováni pro svůj způsob života, společnosti ne zcela vyhovující, ale především pro svou výraznou antropologickou odlišnost a etnický původ.²⁰

Oblast Čech a Moravy byla v době těsně po válce prakticky bez Romů. Jednotlivci vracející se z koncentračních táborů se postupně roztrousili mezi ostatní

¹⁷ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 25-26.

¹⁸ Tamtéž s. 26-28.

¹⁹ MANN, A. B. Romský dějepis. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. s. 13. ISBN 80-7168-762-6.

²⁰ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 28.

obyvatelstvo, se kterým posléze splynuli. Romové přicházející po skončení války ze Slovenska byli příliš odlišní od relativně integrované skupiny Českých Romů. Jejich zvyky, způsob odívání i způsob života byl v mnohém dán izolovaným životem v osadách na okrajích slovenských obcí. Významně byl poznamenán také konzervativním prostředím výrazně agrárního východoslovenského venkova, které samo o sobě bylo na hony vzdáleno realitě českých a moravských více či méně průmyslových aglomerací.²¹

V období poválečném se k Romům začalo přistupovat jako ke zvláštní národnosti a to znamenalo, že se nesměly zakládat folklorní soubory, ve školách se nesměly zpívat romské písně, nesměly vycházet romské knihy a časopisy, v televizi se nesměly vysílat romské večerníčky. Stát se zaměřil především na řešení problémů bydlení, zaměstnanosti a školní docházky. I dobře míněné záměry byly prosazovány neodborně, necitlivě a více méně násilně. Avšak není možné říci, že úsilí státu bylo úplně bezvýsledné, protože mnohým Romům se podařilo vymanit ze zaostalého způsobu života, získat odbornou kvalifikaci, vyřešit svůj bytový problém a tím mnozí začali hledat místo ve společnosti.²²

Jak uvádí Říčan²³, velký zlom nastal v listopadu roku 1989, kdy na základě revolučních událostí se Romům otevřely nové možnosti jako svobodně užívat svého jazyka, pěstovat národní kulturu, ale také zakládat organizace a spolky romské národnosti. Brzy se ovšem ukázalo, že Romové prozatím nedokážou nových možností využít. Jejich situace ve svém celku nezlepšila, došlo k markantnímu zhoršení.

Také v oblasti školství lze zaznamenat významné změny: od školního roku 1998/99 působí v Kolíně nestátní Romská střední škola sociální, kterou navštěvují romští studenti v denní i dálkové formě studia. Na povolání romského asistenta nebo sociálního pracovníka se připravují od roku 1997 i studenti romské třídy dálkového studia na Evangelické akademii v Praze. S dějinami, kulturou a jazykem Romů se seznamují budoucí učitelé na pedagogických fakultách v Čechách i na Moravě. Od školního roku 1991/1992 je možné studovat romistiku jako samostatný obor na Filozofické fakultě UK v Praze. Někteří dospělí Romové pomáhají učitelům v mateřských školách, přípravných ročnících a nejnižších ročnících základních škol jako pedagogičtí asistenti.²⁴

²¹ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 31.

²² MANN, A. B. Romský dějepis. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. s. 36. ISBN 80-7168-762-6.

²³ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 15. ISBN 80-7178-250-5.

²⁴ MANN, A. B. Romský dějepis. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. s. 40. ISBN 80-7168-762-6.

Nové demokratické zřízení státu umožnilo zviditelnit romskou problematiku. Znovu se do popředí dostává otázka bydlení, zaměstnanosti, nízké úrovně vzdělanosti, vysoké porodnosti, kriminality, spolupráce s úřady, rasové nesnášenlivosti. Je nutno vést stále nová a nová jednání, řešit regionální i celospolečenské problémy. Jednotlivá romská hnutí, strany a organizace by se měli snažit hledat společný postup v prosazování svých zájmů.²⁵

2.2 Tradiční struktura romské rodiny

Jak již bylo zmíněno, pravlastí Romů je Indie. Tradiční romská rodina vychází z indického typu, kde vždy byly přesně stanoveny sociální role každého člena rodiny. Romové po staletí žili ve více generačním rodinném typu, širší rodině – velkorodině.²⁶

V devatenáctém a dvacátém století, než byli Romové nuceně usídleni, se častěji hladovělo, trpělo bolestí, mrzlo a umíralo v důsledku nedostatečné zdravotní péče ať na kočovném voze, nebo v nuzné osadě. Romové žili zpravidla v pevné rodině, která navíc byla zakotvena v širším společenství velkorodiny, osady nebo kočující skupiny a toto společenství bylo jejím širším domovem. Platila v něm určitá pravidla, která byla považována za posvátná, především pravidlo vzájemné solidarity a ochoty dělit se s ostatními. Tato pravidla byla formulována mateřským jazykem, nebyla písemně zaznamenávána, protože Romové neviděli důvod, proč tak činit.²⁷

Matoušek²⁸ uvádí, že romští rodiče si více přály syny než dcery. Pro romskou ženu bylo nejvyšší hodnotou mít děti, i v očích muže měla žena hodnotu zejména tím, že měla děti. Děti se plodily hned, jakmile byla žena pohlavně zralá, někdy i ve třinácti letech. Nebylo zvykem, aby žena rozhodovala o tom, kolik má mít dětí. Rozhodoval muž, který od ženy očekával plodnost, a to co největší a nejdřívější.

Mladá provdaná i neprovdaná dívka přicházela do rodiny svého manžela. Bez protestu musela poslouchat manželovu matku – svou tchýni. Mladá dívka byla za matku považována až po porodu dvou nebo tří potomků. Nejdůležitější povinností

²⁵ ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. s. 22. ISBN 80-2461-909-5.

²⁶ LAURICHOVÁ, Monika. Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky. s.15.

²⁷ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 103. ISBN 80-7178-250-5.

²⁸ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce vztahová síť. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 115. ISBN 80-901424-7-8.

romské ženy bylo rodit děti, neplodnost proto byla důvodem, aby muž ženu bez ostudy a vysvětlování opustil. Bylo zcela přirozené, že romské ženy přivedli téměř každý rok na svět potomka. Navíc žena vždy držela ekonomicky domácnost.²⁹

Pro ženy platily přísnější normy než pro muže, vůbec na ně byly kladeny větší nároky. V některých romských skupinách měly ženy na starosti nejen péči o děti, ale i přípravu stravy a její obstarávání. Obecně se požadovalo, aby žena byla vzorem morálky uvnitř rodiny, zejména z toho důvodu, že měla na starosti péči o děti a trávila s nimi nejvíce času. Zatímco navenek byl garantem rodiny a její cti muž. Ženě se netolerovaly žádné větší odchylky od normy, zvláště pak musela být věrná svému muži. Prostituce byla jevem velmi výjimečným, což souvisí s tradičně přísným pohledem na ženu a nutností její morální čistoty. Teprve za komunismu dochází k jevu odlišnému. Zatímco u ženy se nevěra vůbec nepřipouštěla, u muže byla v některých případech tolerována. A naopak u muže byla velmi důležitá jeho čest. Pojetí cti u Romů nebylo shodné s pojetím cti u majoritního obyvatelstva.³⁰

Muž – otec nikdy nevykonával žádné domácí práce. V minulosti bylo jeho jedinou povinností obstarávat dřevo. Muž měl právo trestat ženu. Případy rozvedených manželství byly ojedinělé. Povinností syna bylo nosit do rodiny peníze a odevzdávat je matce. Také obohacoval rodinu o novou pracovní sílu – nevěstu. Též usměrňoval mladší sourozence, zastupoval otce v jeho nepřítomnosti a dohlížel na počestnost svých sester. Syn se učil řemeslu od svého otce.³¹

Staří lidé, obzvláště staří muži, požívají u Romů tradičně vážnosti a úcty všech jejich obyvatel. Tito nejstarší lidé mají největší životní zkušenosti a moudrý rozhled, takže ostatní se k nim chodí poradit ve všech vážnějších životních situacích. Kromě pokrevných příbuzných se součástí rodiny stávali i lidé, kteří se ocitli na okraji společnosti z různých důvodů. Protože kladem romské povahy a projevem jejich vnitřních společenských vztahů je kromě jiných stránek i to, že mezi sebe přijmou každého i „necikána“, kdo je má rád nebo kdo jejich pomoci potřebuje. Takový člověk potom u nich našel kromě všeho zaopatření i opravdovou ochranu.³²

²⁹ LAURICHOVÁ, Monika. Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky. s. 15-16.

³⁰ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 13.

³¹ LAURICHOVÁ, Monika. Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky. s. 15-16.

³² DAVIDOVÁ, E. Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 104. ISBN 80-7067-533-0.

V mateřském romském jazyce dětem předávala pravidla soužití rodina a zde jim také vyprávěly krásné příběhy a zpívaly neméně krásné písně. Dítě bylo obklopeno vřelou a přirozeně živě projevovanou láskou celé řady lidí, s nimiž se denně setkávalo. Zřídka kdy bylo bito. Bylo v úzkém kontaktu s okolní přírodou. Z blízka pozorovalo smysluplnou práci dospělých a účastnilo se jejich spontánního veselí, ale sdílelo i jejich starost, smutek a hněv, jež měli konkrétní příčiny. Svět romských dětí byl přehledný a příběhy, které žily, dávaly smysl.³³

2.3 Novodobé pojetí romské rodiny

V posledních desetiletích se soužití Romů výrazně proměňuje. Přelom ve vývoji romské rodiny tvoří druhá polovina 60. let, kdy po migraci přišli do českých měst slovenští Romové. Tradiční romská rodina ztrácí k dnešku svou pospolitost.³⁴

Působení společnosti a klíčové historické události značně ovlivnili tradiční pojetí romské rodiny. Dnes se stále více romské rodiny přibližují k rodinám evropskému typu. Mnohem více mladých romských rodin žije podle nukleárního rodinného typu, tedy soužití pouze manželů a jejich dětí. Rodiny tří či více generační už téměř nenajdeme, tím nastává výrazný generační předěl. Mladí Romové a Romky velmi málo navazují na tradici rodinných a skupinových vztazích, přesto sounáležitost s rodinou sehrává velkou roli v psychice jednotlivých členů. Typické bylo v tradiční společnosti endogamní uzavírání sňatků či výběr partnera rodiči. I to se dnes změnilo, mládež sleduje indikátory podobné jako u neromské populace.³⁵

Romové subjektivně dospívají v průměru dříve než mládež neromská a proto i sňatky nebo partnerské vztahy uzavírají ve velmi mladém věku.³⁶

Mladé Romky, ještě někdy děti, tvoří velké procento mezi prostitutkami, při čemž na získané peníze často čeká rodina. Romští rodiče nezajišťují pravidelnou školní docházku svých dětí, které pak vychovává ulice. Nelze se pak divit, že je dětská prostituce u romské populace více rozšířená než u dětí gádžů. Velmi často nemají romské děti patřičnou životní úroveň, žijí v nehygienických podmínkách, trpí

³³ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 103. ISBN 80-7178-250-5.

³⁴ LAURICHOVÁ, Monika. Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky. s. 15.

³⁵ Tamtéž s.16-17.

³⁶ DAVIDOVÁ, E. Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 105. ISBN 80-7067-533-0.

nevhodnou stravou, nemají vyhovující školní potřeby a klidné místo k přípravě do školy ani vhodné podmínky pro duchovní, fyzický, mravní a sociální vývoj. Předčasně jim bývá přístupný alkohol a kouření, sledují televizní pořady určené pouze dospělým a podobně. Potomci jsou plozeni s cílem získání vyšších sociálních dávek.³⁷

Dříve na mladou matku dohlížela její tchýně, která měla spoustu životních zkušeností. Pomáhala jí se všemi výchovnými aspekty. Pokud byla tchýně zaneprázdněná, byl zde velký okruh rodiny a ještě širší okruh osady nebo kočující skupiny. V této osadě bylo všechno všech, Romové si navzájem pomáhali. O tento způsob života Romové přišli při nuceném usídlení v 60. letech minulého století. Dnes často vidíme, že mladé matky žijí v rodině jednogenerační. Méně časté, přesto obvyklé, bývá soužití dvougeneračních rodin, tedy s výchovou jim pomáhají jejich matky případně babičky. Zde dochází k předávání romských tradic a zvyků, starší generace mluví plynule romsky. I přesto se vytratilo vychovávání dětí ve společenství osady a velkorodiny, již méně lidí hlídá a podílí se na výchově potomka. Tím více zodpovědnosti a pozornosti padá na romskou matku samotnou. Pokud ona v tomto výchovném modelu nevyrostla, špatně se jí zvnitřňuje a aplikuje při výchově.

Též oproti dřívějším dobám, kdy se děti mohly volně pohybovat po okolí, jsou dnešní romské děti omezeny zdmi paneláků a hranicemi sídliště. Přesto v sobě romské děti mají zakódován vztah k přírodě a ven je to láká. Děti venku tráví spoustu času, ale v sociálně vyloučených lokalitách to nese určitá rizika. Jsou zde nabízeny cigarety, alkohol a tvrdší drogy od starších kamarádů. Setkávají se s krádežemi, záškoláctvím apod.

Doplňme ještě Matouškem³⁸, který popisuje, že rodina je pro Romy tou nejvyšší hodnotou. To ovšem neznamená, že romské rodiny jsou stabilní. Vyskytuje se zde stále více rozvodů, rozchodů, rodiče spolu s dětmi žijí „na hromádce“. Nestabilita rodin je také výrazně ovlivňována nepřítomností některého z dospělých, který je ve výkonu trestu a v neposlední řadě stále ještě sklon Romů k migraci.

³⁷ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 105-106. ISBN 80-7178-250-5.

³⁸ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce vztahová síť. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 116. ISBN 80-901424-7-8.

3 PROBLEMATIKA VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH ŽÁKŮ

Šotolová³⁹ míní, že neuspokojivý současný stav nízké vzdělanostní úrovně romské populace má nepříznivé důsledky v oblasti sociální, ekonomické i kulturní, prohlubuje skupinové a společenské rozpory a vyvolává značné problémy z hlediska národnostního porozumění. Jednou ze základních podmínek odstranění společenské nerovnosti Romů je změna filozofie českého školského systému, který je povinen akceptovat ve výchovně – vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností. Mimořádného významu nabývá odpovědnost školy za kvalitu výchovné složky vzdělávacího procesu s cílem připravit romské dítě plnohodnotnému občanství a pozitivní emancipaci při současném úsilí o cílevědomou orientaci všech dětí a mládeže k tolerantnímu soužití.

Dále Šotolová⁴⁰ uvádí jako hlavní příčiny školní neúspěšnosti romských dětí:

- odlišný jazykový vývoj
- odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy
- u některých Romů nedocenění významu vzdělání
- nedostatečná příprava pro školu
- nižší informovanost části dětí vyplývající ze sociální izolovanosti mnohých rodin
- nedostatečná připravenost učitelů pro práci s minoritami

3.1 Postoj romské rodiny ke vzdělání

Bittnerová a kolektiv připomínají, že podle charty lidských práv máme v České republice právo na vzdělání, aby toto právo bylo zajištěno, je povinná školní docházka zakotvena v zákoně a pokud rodiče neposílají děti do školy, jsou sankciováni. Výše sankce začíná odebíráním sociálních dávek a může končit odebráním dětí do dětského domova a trestem odnětí svobody.⁴¹

Podle Říčana⁴² romské děti trpí při vzdělávání tím, že mají nevyhovující bydlení a životosprávu. Děti jsou nuceni trávit čas v přeplněných, vlhkých, nevětraných místnostech, stravu mívají nevhodnou a nepravidelnou, nepravidelný bývá i spánek. A

³⁹ ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. s. 31-32. ISBN 80-2461-909-5.

⁴⁰ Tamtéž s. 38.

⁴¹ BITTNEROVÁ, D., DOUBEK, D., LEVÍNSKÁ, M. Funkce kulturních modelů ve vzdělávání. 1. vyd. Praha: UK FHS, 2011. s. 224. ISBN 978-80-87398-18-0.

⁴² ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 111. ISBN 80-7178-250-5.

právě toto zhoršuje jak duševní kondici, tak zdravotní stav. Romské dítě velice málokdy prochází mateřskou školou a výchova v romské rodině často není dobrou přípravou pro školní práci. Dítě zpravidla nemá zkušenost s knížkou, hračkami, tužkou a papírem, chybí omalovánky, doplňovačky, kvízy a stavebnice.

Škola je mezi Romy chápána jako „bílá“ víceméně represivní instituce, uvádí Říčan.⁴³ Romští rodiče k ní povětšinou mají a priori nedůvěru, a ta se přenáší na dítě. Je třeba tuto nedůvěru prolomit nebo aspoň oslabit. Pokud nezíská podporu rodičů, učitel nemá u romských dětí valnou naději na úspěch. Vzdělání si Romové cení mnohem méně než ostatní běžná populace. Ve vzdělávání svých dětí vidí někteří Romové dokonce nebezpečí. Bojí se, že by se jim děti mohly odcizit, proto se často spokojí s tím, že děti absolvují několik prvních ročníků základní nebo zvláštní školy. Následuje vysoká absence zaviněná malou snahou rodičů o pravidelnou školní docházku, nedostačující péči o domácí přípravu a minimální spolupráce se školou, zejména u dětí s nejslabším prospěchem a chováním. Romským rodičům je třeba hlavně při zápisu do školy věnovat vlídnou, trpělivou pozornost a dále udržovat vlídný kontakt po celou dobu školní docházky dítěte.

Vzhledem k tomu, že romské děti jsou dobře přizpůsobeny určitému typu společenství, v němž početná rodina zůstává často silným sociálním základem, necítí se současně dobře v našich tradičních školských zařízeních. Školní docházka romských dětí závisí na rozhodnutí rodiny. Děti, které jsou předčasnými účastníky činnosti rodiny a jejího hospodaření, nejsou spokojeny v pedagogických strukturách, kde se nedozvídají nic nového o svém etniku.⁴⁴

3.2 Problematika vzdělávání Romů na I. stupni

Říčan⁴⁵ podotýká, že velké procento dětí v současnosti vůbec nenavštěvuje předškolní zařízení a současná situace romských rodin tento nedostatek umocňuje, protože všechny tyto činnosti jsou spojeny s nezanedbatelnými finančními náklady. Odklad školní docházky zde situaci neřeší, ale spíše naopak zhoršuje. Dítě zůstává nadále doma, v prostředí které je pro přípravu na školní docházku velice málo

⁴³ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 109-110. ISBN 80-7178-250-5.

⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. Romové – reflexe problému. Sofis: Praha, 1997. s. 82. ISBN 80-902439-0-8

⁴⁵ ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. s. 44. ISBN 80-2461-909-5.

podnětné. Největším problémem výchovy a vzdělávání romských žáků zůstává jazyková příprava. Výuka v romském jazyce není realizovaná, na jedné straně ji mnozí romští rodiče ani nepožadují, na straně druhé v současné době ani nemáme kvalifikované učitele. Proto zůstává na prvním místě úkol zkvalitňování výuky českého jazyka, abychom mohli překonat jazykovou i sociální bariéru. Základním předpokladem dosažení pozitivních výsledků ve výchově a vzdělání romských dětí je dorozumění se a pochopení psychických zvláštností dítěte, které se na učitele dívá jako na ideální vzor.

V sociálně vyloučených lokalitách se zpravidla mateřské školy nenacházejí. Nepřítomnost mateřských škol jako instituce, se snaží základní školy v okolí sociálně vyloučených lokalit nahrazovat nultými ročníky. Odborný personál připravuje děti v těchto třídách na zápis do první třídy. Mezi konkrétní činnosti patří kreslení pastelkami, vybarvování omalovánek, poznávání zvířecích mláďat, rozpoznávání tvarů, barev, velikostí a další. Kromě jiného se děti učí respektovat pravidla a autority, základům hygieny, tolerance a spolupráce ve skupinách.

Až teprve s nástupem dítěte do přípravného nebo prvního ročníku základní školy vytváří a formuje vztah dítě - učitel, ale také vztah rodičů k vzdělávacím institucím celkově. Pokud si romský rodič vytvoří negativní vztah k základní škole jako ke vzdělávací instituci jako takové, pak kromě důsledků, které se negativně projeví v celé devítileté školní docházce dítěte, nebude rodič podporovat další vzdělání dítěte, pro svou nedůvěru k těmto institucím. Proto je důležité už při zápisu dítěte do nulté nebo první třídy vytvářet příjemnou atmosféru a budovat kladný vztah rodičů ke škole.

Romští žáci na prvním stupni základních škol, vyžadují individuálnější přístup. Konkrétně pomalejší tempo. Je potřeba pro udržení pozornosti romských žáků častěji střídát metody a formy práce. Romské dítě, co se týká potřeb, není odlišné od ostatních. Také chce zažít úspěch, chce být uznáváno v kolektivu uznáváno a do značné míry je na pedagogovi, zda mu to umožní.

3.3 Problematika vzdělávání Romů na II. stupni

V prvních ročnících základní školy bývají romské děti vůči učitelům milé až přítulné, poddajné a ochotné, rády se učí. Přibližně v 6. ročníku dochází ke zlomu, zhorší se prospěch, dítě začne být vzpurné, ztrácí zájem o školu. Z části to lze vysvětlit

časně nastupující prepubertou. Říčan⁴⁶ ztrátu zájmu o školu vysvětluje tím, že určitou roli může hrát zvýrazňující se typicky romské fyzické rysy, čímž se dítě začleňuje mezi dospělé. A ještě důležitější patrně je, že v romské komunitě je dítě dříve přibíráno k činnostem dospělých, což kontrastuje s žákovskou rolí ve škole. Kromě toho je látka probíraná ve vyšších ročnících jednak náročnější na domácí přípravu, jednak vnímána z hlediska romské komunity jako nepotřebná. Poslední léta ve škole jsou pak někdy pro romské děti trýzní. Svými neúspěchy frustrovaní a ponižovaní Romové opakují ročníky, nudí se, chovají se výbojně k učitelům a často agresivně ke spolužákům.

Šotolová⁴⁷ dává za vinu nepružnému školskému systému ve výchovně-vzdělávacím procesu to, že počítá především s dětmi vybavenými takovými osobnostními a rodinnými dispozicemi, které jim zajišťují bezkonfliktní existenci ve škole. Dětem, které se vymykají běžnému průměru, nejsou vždy poskytovány podmínky pro získání vzdělání, jež by odpovídalo jejich schopnostem a možnostem. Propadající romské děti na druhém stupni ZŠ vytvářejí skupiny záškoláků, jejich absence školní neúspěchy prohlubují, nezájem o školu narůstá.

3.4 Problematika dalšího vzdělávání Romů

Říčan⁴⁸ popisuje situaci romských dětí po absolvování základní nebo zvláštní školy následovně, školská kariéra Roma obvykle končí. Většina dětí už předem počítá s tím, že půjde „na podporu“, část nastoupí do učebního oboru, jen menšina z těch, kteří nastoupili, se skutečně vyučí. Na střední školu nastoupí mizivá menšina.

V učebním oboru a zvláště na střední škole se Rom ocitne mezi dvěma mlýnskými kameny. Rasisticky laděná většina ho těžko přijímá nebo ignoruje. Vlastní rodina a celá romská komunita velmi často s jeho studiem nesouhlasí, nepodporuje ho, dokonce se snaží jeho snahu překazit.⁴⁹

⁴⁶ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 115. ISBN 80-7178-250-5.

⁴⁷ ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. s. 38. ISBN 80-2461-909-5.

⁴⁸ ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 116. ISBN 80-7178-250-5.

⁴⁹ Tamtéž s. 116.

Šotolová⁵⁰ uvádí jako stěžejní úkoly ve vzdělání romských žáků:

1. Čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od prvního ročníku základní školy v důsledku nedostatečných jazykových dovedností a celkové sociální situace
2. Formami a metodami práce přiměřenými situaci romských žáků motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků a jejich rodičů ke vzdělání
3. Co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopností romských žáků pro specifickou přípravu na povolání a občanský život

Pokud se zajistí splnění těchto úkolů, romský žák nebude mít problémy s úspěšným ukončením základní školy a pokračováním na učební či maturitní obor.

⁵⁰ ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. s. 38-39. ISBN 80-2461-909-5.

4 VZTAH ROMŮ K PRÁCI

4.1 Tradiční romská řemesla

V neromské společnosti panoval a stále u mnoha lidí přetrvává názor, že se Romové dříve převážně živilí příživnickými způsoby obživy – žebrali, kradli slepice a potraviny, vykládali z karet a věštili z ruky a různě podváděli. Je pravdou, že tyto formy obživy někteří Romové provozovali ještě dlouho po válce, diferencovaně podle skupin a prostředí. Některý z těchto obživných způsobů užívaly zpravidla ženy, někdy i děti, ovšem většinou jen jako přídatné formy obživy – při řemeslné i jiné práci svých mužů, kdy jejich výdělků nestačily na krytí základních výdajů, zejména stravování celé rodiny. Převážnou část Romů tvořili dříve řemeslníci nebo hudebníci. Na přelomu 19. a 20. století na základě soupisu profesního složení Romů můžeme doložit překvapivý fakt, že tehdy bylo 78 % Romů zaměstnaných a jen 22 % nezaměstnaných, z čehož však většinu tvořily ženy a mládež. V převažující skupině tehdejších Romů, kteří pracovali, byli většinou kováři, kotláři, jiní zpracovatelé kovů a hudebníci.⁵¹

Mezi prestižnější řemeslné činnosti patřilo: kovářství, kotlářství, brusičství, drátenictví, ale i také výroba dřevěného nádobí a koryt, produktů z proutí. Mezi nuznější obživu patřilo potulnictví a v jeho rámci se vykonávaly profese: akrobacie, předvádění cvičné zvěře, syntetické i loutkové divadlo. A nejhudší Romové se věnovali podomnímu sběru či prodeji použitého zboží. Potulnictví bylo často spojeno také s koňským handlířstvím, ale Romové zabývající se touto činností patřili k majetnějším, neboť za prodej koně získávali peníze, nikoliv naturálie jako za produkty většiny ostatních tradičních romských řemesel.⁵²

Tradičně se také Romové věnovali i profesím souvisejícím se zpracováním hlíny jako materiálu k přírodě lehce dostupnému. Bylo to jednak hrnčířství, ale i výroba nepálených cihel, stejně jako výroba pálených cihel. Zejména ženy chodily vymazávat pece hlínou. Romové usazující se postupně v neromském prostředí přejímali a provozovali i další činnosti, které nevycházely z jejich romské tradice, ale po kterých byla poptávka. Především ženy se věnovaly výrobě štětek a kartáčů, pletly provazy, tkaly šňůrky, dokonce často pracovaly jako pomocnice na poli i

⁵¹ DAVIDOVÁ, E. Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. s. 48-49. ISBN 80-7067-533-0.

⁵² HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s. 19.

v domácnostech sedláků. Muži přijímali nárazovou práci na stavbách nebo jako pomocní dělníci.⁵³

Romové provozující činnosti, jež přinášely užitek domácímu obyvatelstvu, se začali rychleji než ostatní skupiny integrovat do společnosti. Majoritou byli přijímáni daleko lépe než kočovní, a především byli v nesrovnatelně lepší ekonomické situaci než potulní Romové. Na vyšší úroveň se postupně vypracovali Romové z kvalitních hudebních rodů, zejména díky společenské poptávce po originálním hudebním projevu v perfektním provedení. A tak bylo hudebníkům jako první umožněno usazovat se v neromském prostředí.⁵⁴

4.2 Soudobý postoj Romů k práci

V evropských zemích, v kterých se nezakázalo kočování Romů jako je Francie nebo Velká Británie se Romové věnují svým původním řemeslům. Romové v České republice však o tuto možnost přišli, proto vedle obchodu a hudby nelze dnes žádné zaměstnání považovat za typicky romské. Romští muži ale upřednostňují zaměstnání vyžadující minimální vzdělání a ta která se vykonávají venku – „pod širým nebem“. Zásadní problémem ale zůstává velmi vysoká nezaměstnanost Romů. Pokud se ohlédneme zpět do dějin Romů v Čechách a na Moravě, pochopíme, proč jejich společnost postrádá střední vrstvu. Většina Romů má pouze základní vzdělání. Pouhému zlomku Romů se podařilo vystudovat vysokou školu. Ve státních službách se v poslední době zvýšil počet romských policistů i učitelů, jejich počet je však stále malý a nestačí na změnu názoru, že Romové jsou nevzdělaní a nekulturní.⁵⁵

Mnoho obyvatel České republiky podléhá demagogickým a extrémistickým názorům, že by bylo lépe, kdyby v této republice žádní Romové nežili. Kvalita demokracie se však měří i podle toho, nakolik jsou ve státě chráněny národnostní, sociální a kulturní menšiny. V této souvislosti je dobré si připomenout lidové přísloví: „Jenom tam, kde potkáš Roma, kvete svoboda. Kde však nepotkáš žádného, tam už svoboda není!“ Česká republika se v současné době sice snaží o nápravu minulosti, hlavní kámen úrazu spočívá v zatvrzelém a odmítavém postoji většiny společnosti.

⁵³ Tamtéž s.19.

⁵⁴ HORVÁTOVÁ, J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. Praha: MŠTM, 1998. s.19-20.

⁵⁵ ACTON, T. Romové: Ohrožené kultury. 1. Vyd. Praha: Svojtka, 2000. s. 46-47. ISBN 80-7237-249-1.

Doufejme však, že se bude lidová diplomacie mezi Čechy a Romy dále rozvíjet, neboť i Romové jsou občany této země.⁵⁶

Jednou z úspěšných možností dalšího studia, po ukončení základního vzdělávání, je studium více žáků na jednom oboru v blízkosti místa bydliště a atraktivitu studujícího oboru.

⁵⁶ Tamtéž s. 47.

5 CHARAKTERISTIKA ROMSKÉ LOKALITY CHANOV

5.1 Historie sídliště Chanov

Chánovské sídliště by nebylo vystaveno, kdyby nedošlo k prolomení těžebních limitů a „starý“ Most nebyl podstoupen těžbě. Na základě provedeného sociologického výzkumu Bydlení Cikánů ve starém Mostě bylo upuštěno od původního záměru vybudovat atypickou výstavbu, ale bylo vystavěno celé nové sídliště. Na základě výzkumu byli Cikáni rozčleněni do tří skupin, podle kterých měly být vybudované kategorie bytů. Toto sídliště bylo navrženo podle tehdy platných technickohospodářských ukazatelů s výjimkou občanské vybavenosti, při jejímž projektování se počítalo s větší četností rodin. Sídlíště bylo stavěno s hlavním cílem převychovat Cikány již od nejmladší generace. V letech 1978 – 1979 bylo vybudováno sídliště Most 15 – Rudolice známe pod názvem Chanov⁵⁷. Kolaudací bylo dáno do provozu několik objektů:

- a) 393 bytů I. kategorie ve 13 obytných domech
- b) zásobovací středisko se smíšeným zbožím
- c) mateřská škola pro 120 dětí (vybudování jeslí se nedoporučovalo, ale později byly zřízeny)
- d) škola pro 1. - 5. postupný ročník s 10 učebnami, družinou a stravovacím zařízením (předpokládalo se, že žáci vyššího stupně budou navštěvovat základní devítileté školy v Mostě s majoritní skupinou)
- e) zdravotní středisko, restaurace s kulturním sálem uzpůsobeným pro provoz kina⁵⁸

Ačkoliv byl proveden sociologický průzkum s cílem rozdělení Romů na jednotlivé skupiny, který měl zajistit diferencovaný přístup – od výstavby jednoduchých přízemních domků pro nejméně adaptabilní rodiny až po usazení rodin s vyšší životní úrovní do panelových domů mezi ostatní obyvatelstvo, nic z toho se neuskutečnilo. Všechny romské rodiny bez rozdílu jejich způsobu života byly umísťovány do panelových domů v sídlišti se školou a restaurací, které se v pozdějších letech stalo panelákovou cikánskou osadou s vnitřními problémy, které je nutno řešit ještě dnes. U

⁵⁷ dále jen název Chanov

⁵⁸ LAURICHOVÁ, Monika. Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky. s. 10.

Romů je způsob bydlení odrazem a výrazem jejich specifického životního způsobu, sociálně ekonomického i společenského postavení, výrazem jejich hodnotové orientace. I když se zdálo, že zdejšímu obyvatelstvu nemohlo nic chybět, přesto se v prvních letech odstěhovalo několik rodin.⁵⁹

Nutno ještě dodat, že sídliště bylo tvořeno z obyvatel většinové populace a Romů. Některé české i romské rodiny, se z Chanova v prvních letech jeho existence odstěhovaly, což poukazuje na ne zcela idylické prostředí již tehdy. Sídliště Chanov za komunistického režimu mělo své problémy, ale zdaleka ne tak rozsáhlé jako po Sametové revoluci. Za komunismu musel každý dospělý pracovat, protože nezaměstnanost podle oficiálně hlášených informací neexistovala. Tehdy Romové měli určitý řád, který jim poskytovaly pracovní povinnosti. A tak i rodiny, které se přistěhovaly z různých koutů Československé republiky, se musely adaptovat. V osmdesátých letech zde fungovali ze vzdělávacích institucí jesle, školka, základní škola, dále pak zde bylo obchodní středisko se smíšeným zbožím - samoobsluha, zelenina, masna, kadeřnictví a restaurace.

Velký předěl v životní úrovni chánovského obyvatelstva nastal po roce 1989 s novým demokratickým zřízením státu. Na začátku devadesátých let se české i romské rodiny s vyšším sociálním statutem z Chanova odstěhovaly, protože odmítaly bydlet ve stejném sídlišti se slovenskými Romy, kteří se sem začali stěhovat za příbuznými, kteří zde byli usídlení ještě za komunismu. Slovenští Romové byli zvyklí žít na Slovensku v primitivních osadách, kde byly dřevěné chatrče bez zavedené elektřiny a vody. Kultura chánovského sídliště pro ně byla nadstandartní a cizí, nejspíš toto bylo jedním z klíčových důvodů pro devastaci sídliště.

S demokratickou volností a řešením jiných záležitostí, přišla devastace sídliště, krádeže a další kriminální činnost v Chánově. Ničení bloků bylo velice rychlé. Postupně bylo uzavřeno zdravotní středisko, kadeřnictví, mateřská školka a další. Na konci devadesátých let zůstala jako jediná otevřená vzdělávací instituce základní škola. Z některých panelových domů zůstaly pouze obvodové a nosné zdi. Částečně byly některé domy „vybydleny“, nefungovaly zde výtahy, okna na chodbách byla většinou vytlučena. V devadesátých letech se z panelákového sídliště stalo asi nejznámější romské ghetto v naší republice.

Na přelomu tisíciletí byla situace v Chánově velmi neutěšená a větší množství rodin se rozhodlo migrovat do zemí Evropské unie a Kanady, větší část se vrátila. Tento

⁵⁹ Tamtéž s. 10.

pohyb romského obyvatelstva je celkem častý. Romské rodiny vyjíždějí na pár měsíců případně roků do zahraničí a pak se vrací zpátky do ČR.

V současné době se pohybuje odhad počtu obyvatel Chánova mezi 1 500 – 2 000 osob, s 95% podílem Romů, 38% podílem obyvatel věkové skupiny do 15 let, 60% podílem obyvatel od 16 do 60 let a 2% podílem nad 61 let. Z odhadu vzdělanostní struktury vyplývá, že 94% obyvatel dosáhlo maximálně základního vzdělání, 5% vzdělání středního bez maturity a 1% vzdělání střední s maturitou a vyšší.⁶⁰

Sídlíště prošlo v průběhu roku 2012 rekonstrukcí, spojenou se zateplením a výměnou oken, dveří a nových technologických rozvodů. „Průhledný“ blok č. 12 byl stejně jako v minulosti blok číslo 9 zdemolován. Mezi jediné původní zachovalé objekty sídlíště patří budova místní základní školy, objekt bývalé mateřské školy a jeslí, kde nyní sídlí přípravné ročníky základní školy, školní družina a ordinace lékaře. Další instituce tvoří Komunitní centrum Chanov, Dům romské kultury a Odloučené pracoviště SŠT Velebudice - jiné místo ke vzdělávání v Chanově. Stav bloků, které nebyly rekonstruovány, je ve velice neuspokojivém stavu.⁶¹

5.2 Vzdělávací a kulturní instituce v Chanově

Vzdělávací instituce v Chanově hrají dnes hlavní roli v primární roli prevence sociálně patologických jevů jako je záškoláctví, drogová závislost. Základní škola spolupracuje s dalšími vzdělávacími institucemi často a úzce. Pokud některý žák nebyl ve škole, tak nemůže navštívit jinou vzdělávací instituci. Je to jedno z motivačních opatření pro žáky i rodiče.

5.2.1 Komunitní centrum Chanov

Komunitní centrum Chanov bylo založeno v roce 2001, tehdy ještě pod názvem "Sportovní klub Chanov". Současný název Komunitní centrum Chanov získalo občanské sdružení o půl roku později, a to z důvodu převažujícího zaměření na sociální problematiku. Sdružení má celkem osm zaměstnanců, kteří podporují a

⁶⁰VLASÁKOVÁ, Jitka. Předškolní výchova v Chanově. Plzeň: 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Katedra antropologie. s. 27.

⁶¹Tamtéž s. 28.

realizují všechny služby, které občanské sdružení nabízí. Cílovou skupinou jsou osoby žijící v této sociálně vyloučené lokalitě, osoby sociálně slabé, romská menšina. Hlavním posláním je průběžný monitoring sociální situace a potřeb Romů, využívání jejich volného času a monitoring vzájemných vztahů Romů v Chanově.⁶²

Komunitní centrum Chanov poskytuje mimo jiné tyto služby: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež nesoucí název „Chanovské děti“, odborné sociální poradenství, terénní sociální programy. Také realizuje několik projektů, z nichž uvedme aspoň projekt „Paprsek“, který je zaměřen na podporu aktivit předškolních dětí v sociálně vyloučené lokalitě Chanov. Jedná se o cílovou práci s rodinami předškolních dětí 3 - 5 let.⁶³

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež nesoucí název „Chanovské děti“ poskytuje ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 let do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem poskytované služby je zlepšit kvalitu života romských dětí a mládeže předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik, souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba zahrnuje tyto základní činnosti: výchovné, vzdělávací a aktivizační, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁶⁴

Služba odborného sociálního poradenství je poskytována se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, zde zahrnuje sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.⁶⁵

Terénní sociální programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených

⁶² KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. Odborné a sociální poradenství. [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

⁶³ KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. Odborné a sociální poradenství. [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

⁶⁴ KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. Odborné a sociální poradenství. [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

⁶⁵ KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. Odborné a sociální poradenství. [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

komunitách a jiné další sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života.⁶⁶

5.2.2 Fotbalový klub Aver Roma Chanov

Mezi další vzdělávací instituce patří chanovský fotbalový klub, který svým působením zamezuje sociálně patologickému chování dětí a mládeže ve volném čase.

Fotbalový klub vedou a trénují místní známé osobnosti již řadu let. Klub spolu zakládali v roce 2009. Fotbalový klub má dva týmy a stará se o 60 dětí. V roce 2013 nechal magistrát postavit přímo v Chanově nové fotbalové hřiště na podporu této činnosti.

5.2.3 Dům romské kultury Chanov

Obecně prospěšná společnost Dům romské kultury byla založena v říjnu roku 2001. Dne 11. února roku 2002 byla za účelem poskytování obecně prospěšných služeb zapsána do rejstříku obecně prospěšných společností vedeného u Krajského soudu v Ústí nad Labem.⁶⁷

Dům romské kultury je společnost, která se zaměřuje převážně na rekvalifikace a volný čas v této sociálně vyloučené lokalitě. Dům romské kultury si klade za cíl poskytovat obecně prospěšné služby jako je: poskytování poradenství při vytváření pracovních míst jejich vyhledávání a vytváření; sbírková a dokumentační činnost s cílem vytváření dokumentace o životě Romů včetně provozování knihovny a poskytování služeb knihovnických; provozování činností výstavních, osvětových, přednáškových a publikačních včetně činností v síti internet; vzdělávání v oblasti pracovních vztahů, pracovních činností a aktivit volného času; provozování chráněných dílen a pracovišť v oblasti výroby, služeb a uměleckých činností a souborů; organizování společenských, sportovních a kulturních aktivit; provozování klubových

⁶⁶ KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. Odborné a sociální poradenství. [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

⁶⁷ DŮM ROMSKÉ KULTURY. Školící a vzdělávací centrum. [online]. 12. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.dumrk.cz/?page_id=20

zařízení, zájmových kroužků a mimoškolních aktivit; navazování spolupráce mezi domácími i zahraničními organizacemi.⁶⁸

Součástí Domu romské kultury je Školící a vzdělávací centrum, které zajišťuje metodickou i technickou přípravu a realizaci vzdělávacího programu. Ten probíhá v několika kolech – vyhledání vhodných uchazečů, diagnostika a analýza bariér, motivační setkání, samostatná výuka a závěrečné zkoušky. Mezi rekvalifikační kurzy, které centrum nabízí, patří: Poradce komunitních center, Pomocný zedník, Pomocný malíř – natěrač, Hudebník, Domovník, Dělník pro stavební výrobu, Základy stavebních řemesel a další.⁶⁹

V Domě romské kultury sídlí i Odloučené pracoviště SŠT Velebudice - jiné místo ke vzdělávání v Chanově. Od 1. září 2014 byl otevřen učební obor skladový operátor. Což vede k zpřístupnění dalšího vzdělání v této sociálně vyloučené lokalitě.

5.2.4 Základní škola Most - Chanov

Základní škola má v Chanově nepřetržité trvání již přes třicet let. Základní škola se nachází uprostřed vyloučené lokality Chanov. Zabývá se tedy výchovou a vzděláváním žáků romského etnika. Snahou pedagogického sboru je vytváření takového vzdělávacího programu, který bude odpovídat vzdělávacím potřebám těchto žáků. Škola se snaží vycházet z principů individuálního vzdělávání. Ve školním roce 2013/2014 byly přepracovány školní vzdělávací programy ze stávajících třech na čtyři a to tyto:

- Školní vzdělávací program "Amari škola - naše škola I" zpracovaný podle RVP ZV
- Školní vzdělávací program "Amari škola - naše škola II" zpracovaný podle RVP ZV s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
- Školní vzdělávací program "Amari škola - naše škola III" zpracovaný podle RVP ZV pro obor vzdělání základní škola speciální
- Školní vzdělávací program Pomocná škola⁷⁰

⁶⁸ DŮM ROMSKÉ KULTURY. Školící a vzdělávací centrum. [online]. 12. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.dumrk.cz/?page_id=20

⁶⁹ DŮM ROMSKÉ KULTURY. Školící a vzdělávací centrum. [online]. 12. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.dumrk.cz/?page_id=20

⁷⁰ Výroční zpráva Základní škola Most za školní rok 2013/2014 [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z:

Ve vzdělávání je pro školu velmi důležité výchovné působení všech zaměstnanců školy. Za prvořadé považuje vzdělávání v přípravných třídách tzv. nultých ročnících, které zaručují úspěšný školní start. Prioritami ve školním roce 2013/2014 bylo, kromě již zmíněných úprav školních vzdělávacích programů, zaměření na volnočasové aktivity. Škola od tohoto školního roku nabízí dětem možnost trávit odpoledne ve vybraném zájmovém kroužku na tzv. Minipodniku. Žáci si mohou vybrat ze široké nabídky těchto minipodniků: Finanční gramotnost, ICT – práce Na počítači, Keramika, Ruční práce, Šití na stroji.

Žáci této školy přicházejí z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a zároveň je mezi velké množství těch, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy. Jedná se o žáky se sociálním znevýhodněním, a také o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Školu navštěvují i žáci se zdravotním postižením jako například žáci s lehkým, středním nebo těžkým mentálním postižením, více vadami a zrakovým nebo sluchovým postižením a zdravotním znevýhodněním.⁷¹

Výuku na základní škole vede dvacet pedagogů, tři asistentky pedagoga a dvě vychovatelky. Ve škole je šestnáct tříd, s toho dvě přípravné třídy, deset běžných tříd a čtyři s upraveným vzdělávacím programem. Ve školním roce 2014/2015 je celkový počet žáků docházející do školy 221, z toho 113 chlapci a 108 dívek. Dále připočteme žáky, kteří pobývají v Anglii, kterých je 70, z toho chlapců 34 a dívek 36.

V letošním školním roce 2014/2015 využívá těchto třech programů:

- Vyhlášení dotačního programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na podporu integrace romské komunity v roce 2015
- Vyhlášení Rozvojového programu MŠMT „Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením a pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním na rok 2015“
- Rozvojový program na podporu školních psychologů a školních speciálních pedagogů ve školách a metodiků – specialistů ve školských poradenských zařízeních

http://www.zschanov.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=2&Itemid=5s.4

⁷¹ Výroční zpráva Základní škola Most za školní rok 2013/2014 [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.zschanov.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=2&Itemid=5s.4

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Záměr šetření

Za posledních 16 let mé pedagogické praxe došly středoškolského vzdělání pouze dvě dívky, které dokončily Romskou střední školu sociální v Kolíně obor sociální pracovník. Jeden žák se vyučil na sádrokartonáře na Střední škole technické ve Velebudicích a jedna žákyně se vyučila kuchařkou v Mostě na Střední škole gastronomie a služeb Mostě. Polovina žáků a žaček povětšinou podá přihlášky do výučních oborů nebo poměrně méně často do maturitních oborů. Na školy bývají přijati, ale v prvním půlroce žáci odcházejí.

Rodina často nechce, aby dítě, které ukončilo základní školu, pokračovalo v dalším studiu. Motivem jsou peníze. Dítě se přihlásí na pracovní úřad, a jelikož mu bylo 15 let, má ukončené základní vzdělání, tak se může ucházet o práci. Tu samozřejmě nedostane, nárok na podporu v nezaměstnanosti nemá, ale pokud si zažádá, dostane sociální příspěvek Dávku v hmotné nouzi. Tím je rodině finančně nápomocný a dále přispívá do rodinného rozpočtu z pravidla různými nelegálními činnostmi. Rodiče z Chanova nehledí na budoucnost svých dětí, ani tolik protože by nechtěli, ale spíše protože sami žijí životní stylem „tady a teď“. Základem pro další vzdělání je tedy povolení nebo alespoň nebránění rodiny v tomto konání.

Důvodů může být celá řada. Jako jeden z nejdůležitějších důvodů, je špatná sociální adaptabilnost Romů. Romské děti ať mají volnější hranice při výchově, tak velice špatně snášejí změny. Na nového učitele si leckdy zvykají i půl roku. Proto je pro romské děti více umocněným problémem, při vstupu na učiliště nebo střední školu, kompletně nový pedagogický sbor a noví spolužáci.

Nemalé procento dětí odejde kvůli vyšším nárokům na učení a školní docházku než byli zvyklí. I když má Základní škola v Chanově status běžné základní školy, přeci jen jsou zde určitá specifika v přístupu učitelů k místním žákům. Na středních školách a učilištích nebývá studentům věnován tak výrazný individuální přístup ze strany učitelů jako na základní škole v Chanově.

Neopomeňme, že děti z Chanova mají velice nízké sebevědomí, které souvisí s vůlí a odhodláním. Často stačí jeden blízký člověk, který chanovské dítě odrázuje od studia a ono poleví a v dalším vzdělávání nepokračuje.

V posledním roce se podpořilo další vzdělávání romské mládeže z Chanova tím, že bylo přímo zde v Domě kultury umístěno Odloučené pracoviště SŠT Velebudice - jiné místo ke vzdělávání. Od 1. září 2014 byl otevřen učební obor skladový operátor

Romové z Chanova nepřikládají vzdělání velkou hodnotu z toho důvodu, že jim postačuje finanční příjem ze sociálních dávek. Jedná se o generačně předávaný postoj, který je více či méně založen na zkušenostech. I přes velké úsilí pedagogů, kteří věnují problematice vzdělávání ve svých hodinách značný prostor a důraz je zájem o další vzdělání nízký. Chci ověřit, zda naši žáci po ukončení základního vzdělání budou mít zájem o pokračování dalšího vzdělávání, bez podpory rodičů.

Hypotéza č 1: Žáci nemají zájem pokračovat v dalším vzdělávání po ukončení základní školy, pokud je rodiče v dalším studiu nepodporují.

Jak už bylo zmíněno, rozhodujícím faktor ve vzdělávání romských dětí je přístup rodiny, která dostatečným způsobem nepodporuje motivaci ke zvyšování kvalifikace. V tomto směru hrají roli finanční náklady a ostatní výdaje se studiem spojené, dále pak rodina špatně snáší odloučení dítěte v případě, že je mimo domov.

Je tomu několik let na zpět, kdy se úroveň vzdělání v Chanově alespoň o trochu zvýšila. Nejen mladí Romové, ale převážně oni, začali nastupovat do rekvalifikačních kurzů. Jejich výhodou je, že je mohou absolvovat lidé, kteří vyšli základní školu v nižším než devátém ročníku. Rovněž obyvatelé Chanova spatřují výhodu v krátkém trvání těchto kurzů zpravidla půl roku. V nemalé míře se na zájmu o rekvalifikační kurzy podílí finanční podpora od státního aparátu. Stát poskytuje jedincům, kteří docházejí na rekvalifikační kurz o vyšší sociální podporu. Děti si radši zvolí rekvalifikační kurz, než učiliště nebo střední školu, protože je to pro ně jednodušší.

Hypotéza č. 2: Jako další vzdělání si žáci zvolí rekvalifikační kurz než jiné možnosti.

6.2 Metoda šetření

Anonymní dotazník byl složen z různých typů otázek. Zahnoval otázky otevřené, uzavřené, celkem v počtu dvaceti otázek. Výhodou dotazníkového šetření je skutečnost, že v poměrně krátké době lze oslovit velké množství osob. Na druhou stranu v sobě tato metoda skrývá určitá úskalí, jako je třeba nepochopení zadaných otázek. Otázky byly sestaveny přiměřeně cílené věkové skupině s ohledem na lokalitu, z které dotazovaní navštěvují základní školu.

6.3 Vyhodnocení dotazníku

Dotazník byl sestaven pro žáky Základní školy Chanov, Zlatnická 186. Při sestavování dotazníku jsem vycházela ze zkušeností při pedagogické praxi dětmi z Chanova. V dotazníku jsem použila převážně uzavřené otázky, pro jejich jednoduché pochopení, ze kterých si žák či žákyně vybírá sám a označuje předepsaným způsobem. Otevřené otázky jsem zařadila dvě a to na konec dotazníku, kdy jsem zjistit individuální názor dětí. K vyplnění byl předložen žákům 5. – 9. tříd ve dnech 13.- 17. října 2014.

Z demografického hlediska byli respondenti ze stejného místa bydliště, z podobných sociálních poměrů a ekonomicky nevýděleční, tedy finančně závislí na rodičích. Šetření se zúčastnila obě pohlaví, která byla zastoupena zcela náhodně, a to 45 dívek a 52 chlapců, dohromady 97 žáků.

Zjištěné údaje jsou zaznamenány v příslušných tabulkách a graficky zpracovány pomocí kruhových a sloupcových grafů, a to za účelem jejich názornější prezentace.

Při vyplňování dotazníků byly děti ochotné, případné dotazy a nejasnosti jsem zodpověděla během vyplňování dotazníku. Žáci byli seznámeni s účelem dotazníkového šetření a nic nenasvědčovalo tomu, že by uváděli lživá tvrzení.

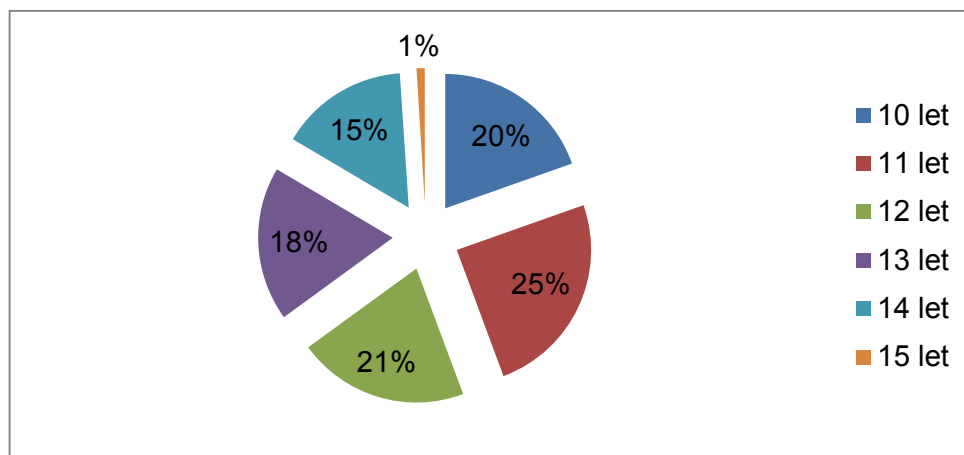
Otázka č. 1 – Jaký je Tvůj věk?

Tabulka 1: Věk respondentů

10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let	Celkem
19	24	20	18	15	1	97

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 1: Věk respondentů

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Věkové zastoupení neodpovídá početnosti tříd. Nižší ročníky mají více žáků a to zejména páté, šesté a sedmé třídy. Je tomu tak, protože velmi často žáci odcházejí po odchození povinné školní docházky, tedy devíti školních roků, aniž by měly ukončené úplné základní vzdělání. Pouze si splní povinnou školní docházku v délce devíti let a podle počtu opakování ročníků opouštějí základní školu v sedmých či osmých třídách.

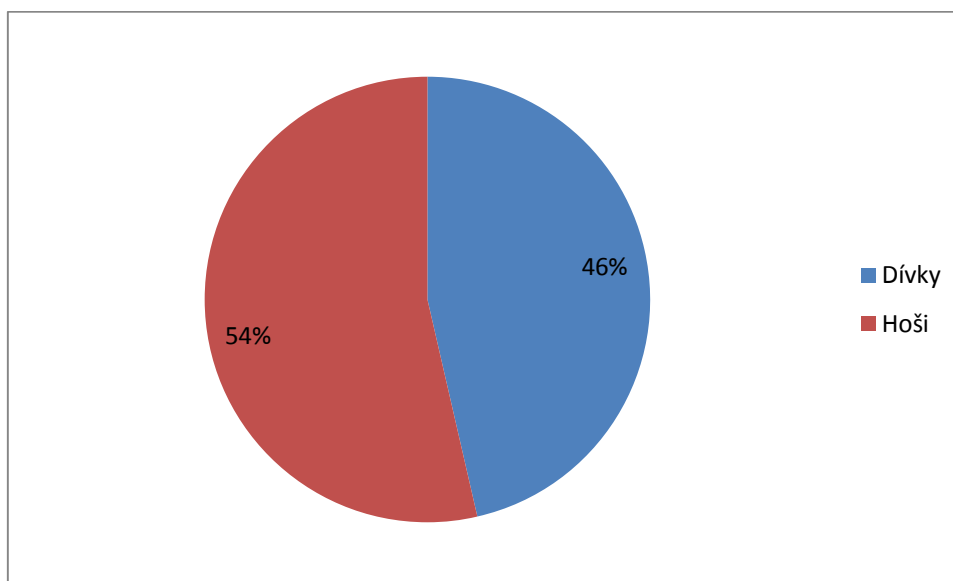
Otázka č. 2 - Jaké je Tvé pohlaví?

Tabulka 2: Pohlaví žáků

Dívky	Hoši
45	52

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 2: Pohlaví žáků

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Jednotlivá pohlaví byla zastoupena náhodně. Nepatrně převažuje počet chlapců nad dívkami.

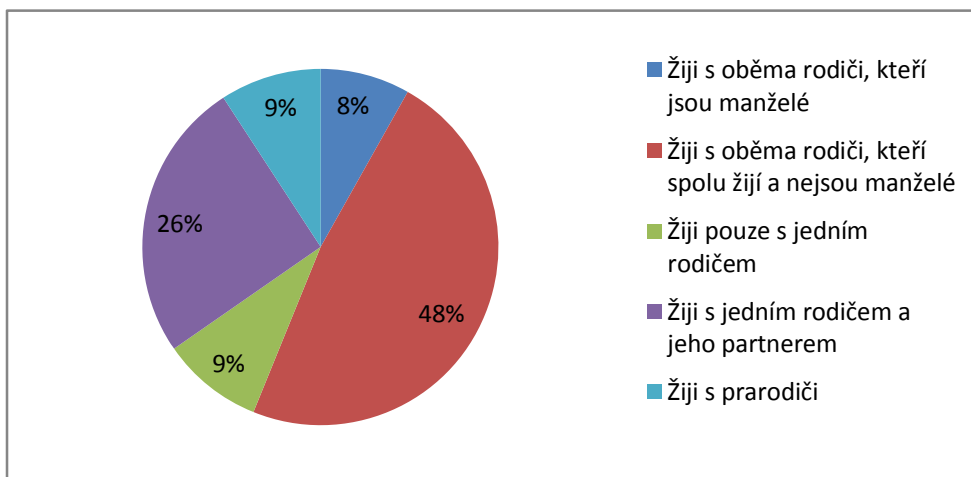
Otázka č. 3 – Rodinné údaje

Tabulka 3: Rodinné údaje

Třída	Žijí s oběma rodiči, kteří jsou manželé	Žijí s oběma rodiči, kteří spolu žijí a nejsou manželé	Žijí pouze s jedním rodičem	Žijí s jedním rodičem a jeho partnerem	Žijí s prarodiči	Odevzdané dotazníky
5.A	0	10	4	6	1	21
6.A	3	11	2	7	2	25
7.A	2	8	1	4	3	18
8.A	1	10	0	4	2	17
9.A	1	8	2	4	1	16
Celkem	8	47	9	25	9	97

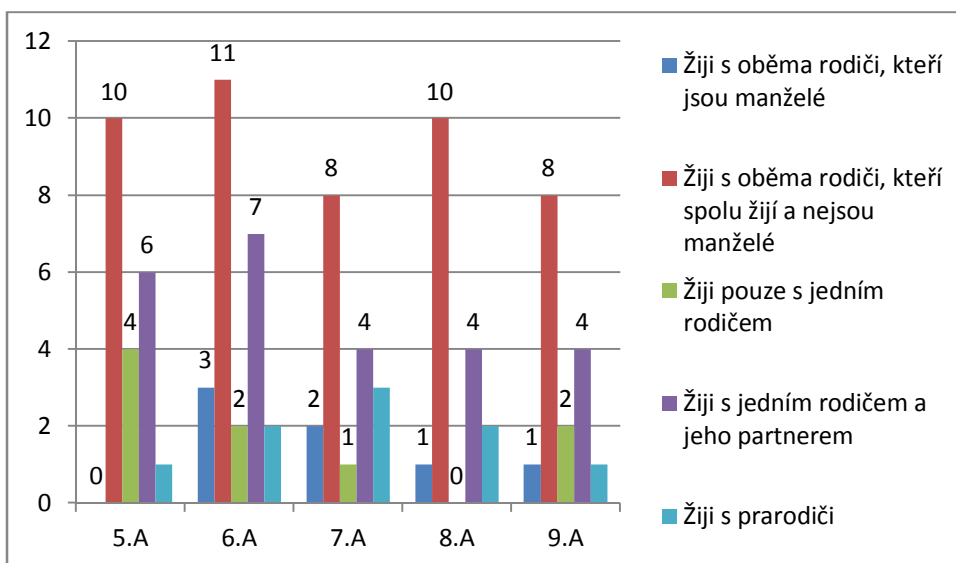
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 3a: Rodinné údaje celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 3b: Rodinné údaje po ročnících

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Téměř polovina dotazovaných žáků i žaček žijí s rodiči, kteří nejsou sezdáni. Toto je pro tuto sociálně vyloučenou lokalitu typickým jevem. Partneri, kteří spolu mají i několik dětí, nemají potřebu uzavírání sňatků. Čtvrtina dotázaných dětí žije s rodičem a jeho partnerem, který není otcem případně matkou dítěte. Též nemají potřebu oficiálního stvrzení tohoto vztahu. Téměř desetina dětí žije pouze s jedním rodičem. Z osobní zkušenosti to jsou děti z rodin, kde povětšinou otec měl smrtelný úraz nebo

zemřel na následky některé z civilizačních chorob či genetických vad, případně je zavřený ve vězení. Matek „samoživitelek“, které by žily v Chánově úplně samy, je mizivé procento. Sezdání rodiče tvoří pouze necelou desetinu. Stejně množství dětí žije u svých prarodičů. To je dokladem rodinné pospolitosti tedy toho, že pokud jsou romští rodiče dětí v nepříznivé situaci, tak než aby děti byly umístěny do dětského domova, vezmou si je k sobě prarodiče a vychovávají je.

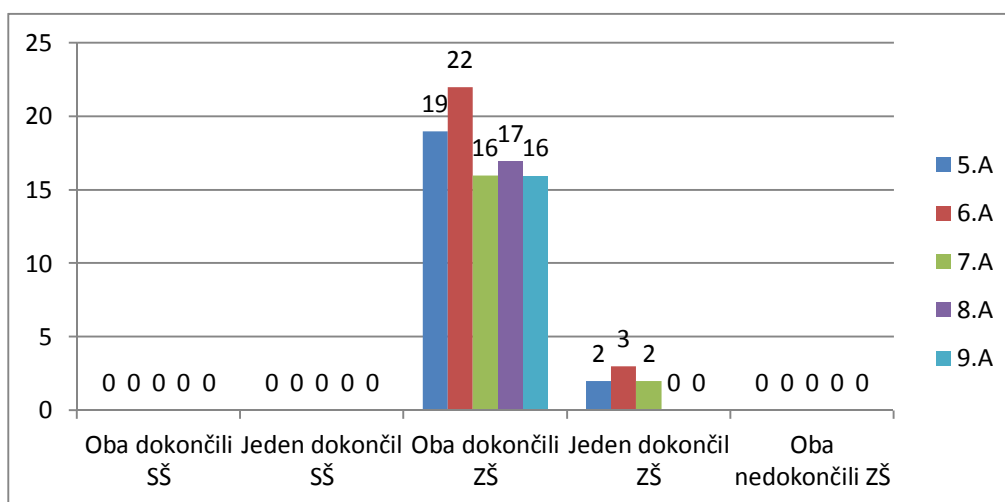
Otázka č. 4 – Vzdělání Tvých rodičů

Tabulka 4: Vzdělání rodičů

Třída	Oba dokončili SŠ	Jeden dokončil SŠ	Oba dokončili ZŠ	Jeden dokončil ZŠ	Oba nedokončili ZŠ
5. A	0	0	19	2	0
6. A	0	0	22	3	0
7. A	0	0	16	2	0
8. A	0	0	17	0	0
9. A	0	0	16	0	0

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 4: Vzdělání rodičů

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Z šetření vyplývá, že rodiče chanovských dětí, které aktuálně navštěvují základní školu, mají maximálně dokončené základní vzdělání a to v 90 %. Ve zbývajících 10 % nemají dokončené základní vzdělání vůbec. Úroveň vzdělání je zde velice nízká a od ní se odvíjí životní úroveň. Zde je možné hledat příčiny školního nezdaru romských žáků. Romští žáci nemají důvod dosahovat vyššího vzdělání, neboť jejich rodiče samy vyšší vzdělání nemají a nepovažují je za důležité.

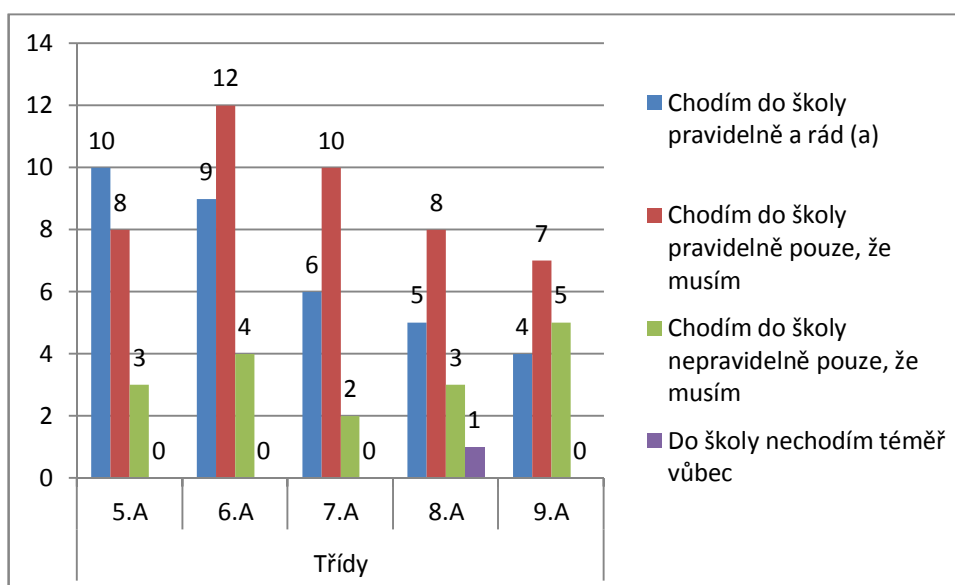
Otázka č. 5 – Jaká je Tvoje docházka do školy?

Tabulka 5: Pravidelnost školní docházky

Odpovědi	Třídy				
	5. A	6. A	7. A	8. A	9. A
Chodím do školy pravidelně a rád (a)	10	9	6	5	4
Chodím do školy pravidelně pouze, že musím	8	12	10	8	7
Chodím do školy nepravidelně pouze, že musím	3	4	2	3	5
Do školy nechodím téměř vůbec	0	0	0	1	0

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 5: Pravidelnost školní docházky

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Téměř polovina žáků chodí do školy pravidelně, ale pouze z donucení. Třetina žáků chodí do školy pravidelně a ráda. Procentuálně jsou tito žáci více zastoupeni v nižších ročnících, kdy mají ještě pozitivní nebo neutrální postoj ke škole, který je podroben značné kritice na přelomu šesté a sedmé třídy. U pětiny žáků je docházka nepravidelná, a pokud školu navštěvují, tak jen protože musí. Jeden žák osmé třídy uvedl, že do školy nechodí téměř vůbec. Překvapuje mě, že je pouze jediný. Z výuky vím, že téměř do školy nechodí více žáků, ale i žákyň. Tuto situaci řeší policie a sociální pracovníci.

Pokud nemají rodiče kladný vztah ke škole a vzdělávání jako takovému, tudíž v dětech nepěstují ani neposilují kladné vazby ke škole, pak nemůžeme čekat, že jejich děti budou mít vztah ke škole odlišný.

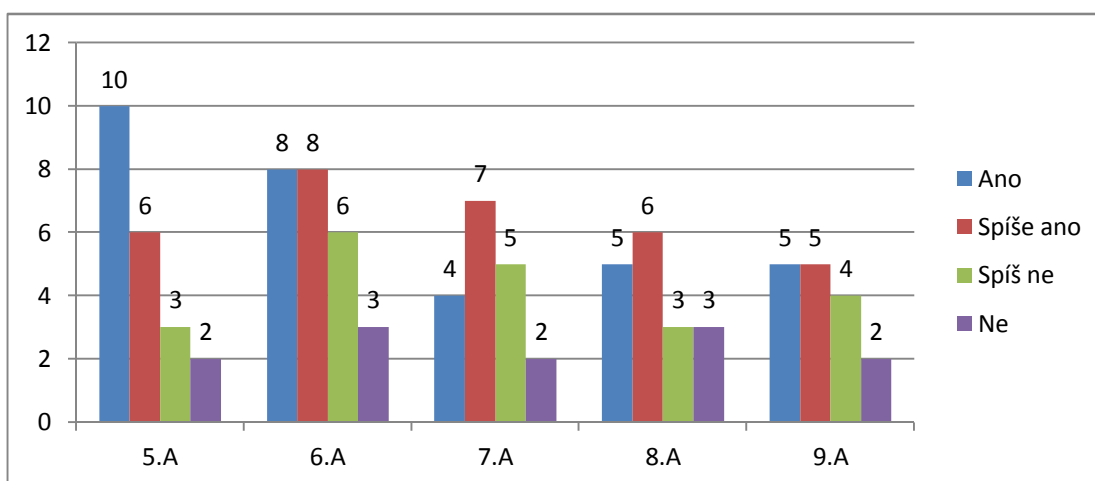
Otázka č. 6 – Chodíš do školy rád (a)?

Tabulka 6: Oblíbenost školní docházky

Třídy	Ano	Spíše ano	Spíš ne	Ne
5. A	10	6	3	2
6. A	8	8	6	3
7. A	4	7	5	2
8. A	5	6	3	3
9. A	5	5	4	2

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 6: Oblíbenost školní docházky

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Tento graf zobrazuje, to jak rády děti do školy chodí, tedy oblíbenost školy u dětí. Jedna třetina dotazovaných ráda chodí do školy. Druhá třetina dotázaných má ještě školu v oblíbě. Poslední třetina žáků nemá školu v oblíbě. Kladný vztah dětí ke škole velmi výrazně převažuje v páté a šesté třídě, od sedmé třídy výše se poměr snižuje. To může být způsobeno mnoha faktory, zmiňme nástup prepuberty, výraznější zkušenosti s alkoholem a dalšími drogami, předčasné sexuální zkušenosti a podobně.

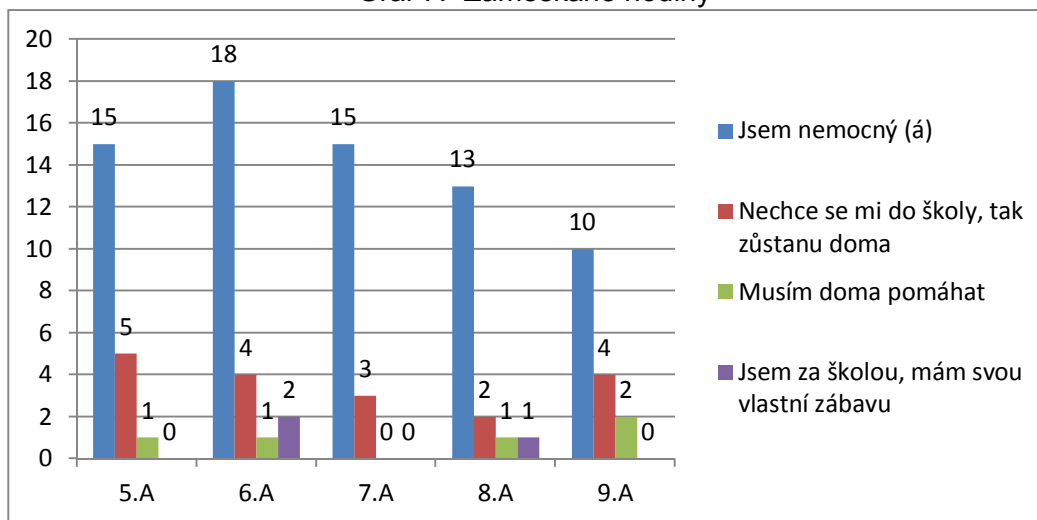
Otázka č. 7 – Zameškané hodiny ve škole mám, protože:

Tabulka 7: Zameškané hodiny

Třída	Jsem nemocný (á)	Nechce se mi do školy, tak zůstanu doma	Musím doma pomáhat	Jsem za školou, mám svou vlastní zábavu
5. A	15	5	1	0
6. A	18	4	1	2
7. A	15	3	0	0
8. A	13	2	1	1
9. A	10	4	2	0

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 7: Zameškané hodiny

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Žáci nejčastěji uvádějí, že důvodem jejich zameškaných hodin ve škole je nemoc a to dvě třetiny žáků. Téměř jedna čtvrtina žáků zůstává doma nejčastěji, protože se jim nechce do školy. To poukazuje na tzv. skryté záškoláctví. Děti zůstanou

doma, přestože nemají zdravotní obtíže a rodiče jim to tolerují a dokonce omlouvají. Proto škola zavedla opatření, že žáky omlouvá pouze potvrzení od lékaře. Tím se snaží tomuto jevu zabránit. Bohužel do jevu tzv. skrytého záškoláctví spadá, i to že žák zůstane doma a pomáhá rodičům. Rodiče v lepších případech berou děti s sebou na nákupy do supermarketu, nechávají je starat se o nemocné sourozence. V horších případech děti spolu s rodičem chodí na sběr železa či vybírat odpadky z popelnic. Zde už rodiče vnímají dítě jako pracovní sílu ne jako žáka základní školy, který se má vzdělávat. Takových žáků je 5%.

Tři žáci uvedli, jak důvod své absence ve škole, své vlastní zájmy tudíž otevřené záškoláctví. Tito žáci odpověděli, že jejich docházka do školy je nepravidelná a do školy chodí neradi.

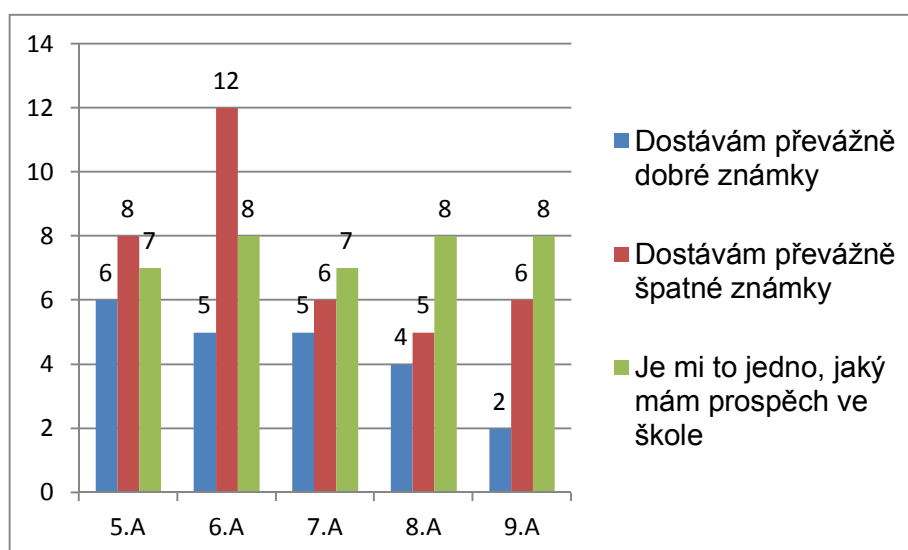
Otázka č. 8 – Jak prospíváš ve škole?

Tabulka 8: Prospívání žáků

Odpovědi	5. A	6. A	7. A	8. A	9. A	Odpovědi celkem	Odpovědi v %
Dostávám převážně dobré známky	6	5	5	4	2	22	23%
Dostávám převážně špatné známky	8	12	6	5	6	37	38%
Je mi to jedno, jaký mám prospěch ve škole	7	8	7	8	8	38	39%
Celkem	21	25	18	17	16	97	100%

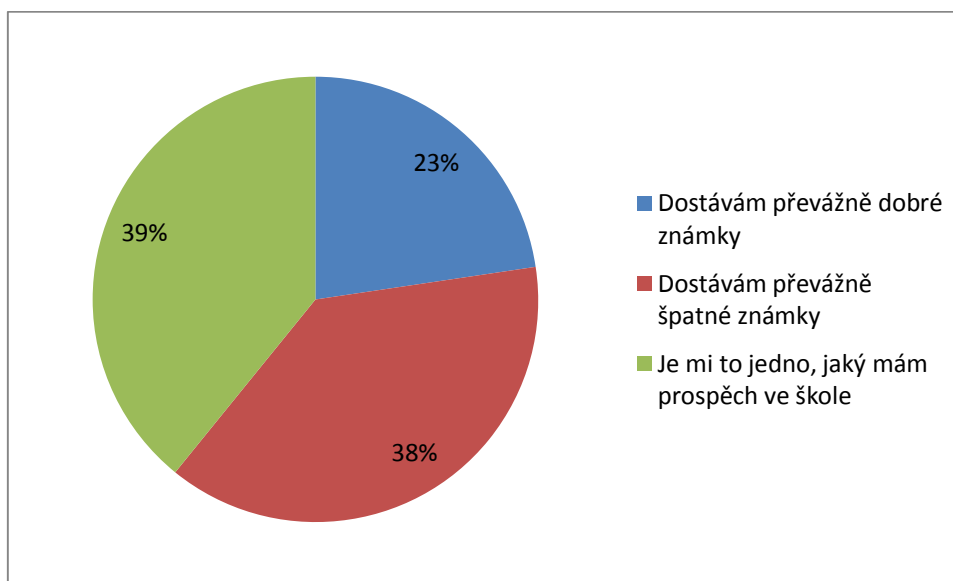
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 8a: Prospívání žáků po třídách

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 8b: Prospívání žáků celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Prospívání žáků koresponduje, s tím, zda žáci rádi chodí do školy. Žáci, kteří rádi navštěvují školu, zvolili variantu, že dostávají dobré známky anebo variantu že dostávají špatné známky. Děti, které nemají školu v oblíbenosti, spíše nechodí do školy neradi, tak jim na jejich prospěchu nezáleží.

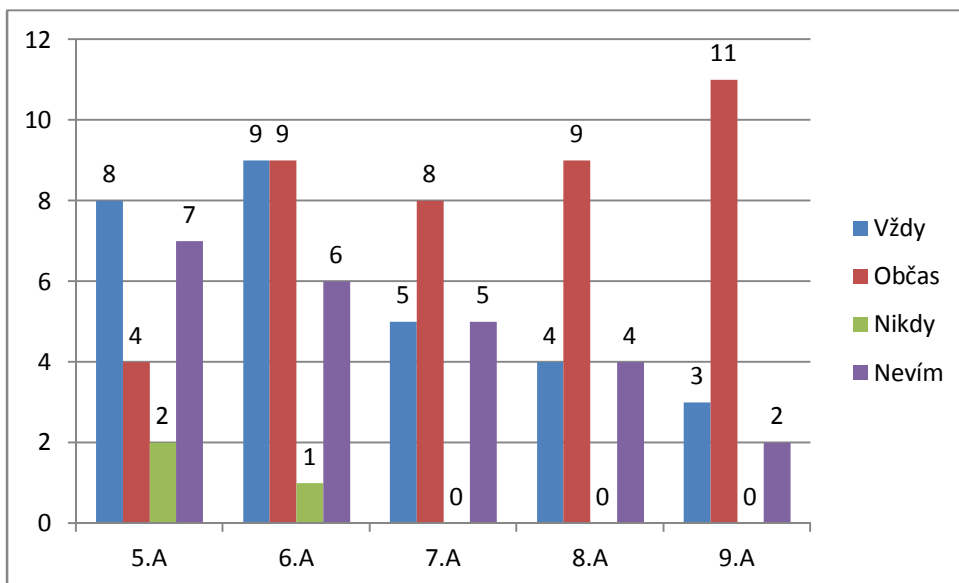
Otázka č. 9 – Chodí rodiče na Tvé třídní schůzky?

Tabulka 9: Docházka na třídní schůzky

Třída	Vždy	Občas	Nikdy	Nevím
5. A	8	4	2	7
6. A	9	9	1	6
7. A	5	8	0	5
8. A	4	9	0	4
9. A	3	11	0	2
Celkem	29	41	3	24

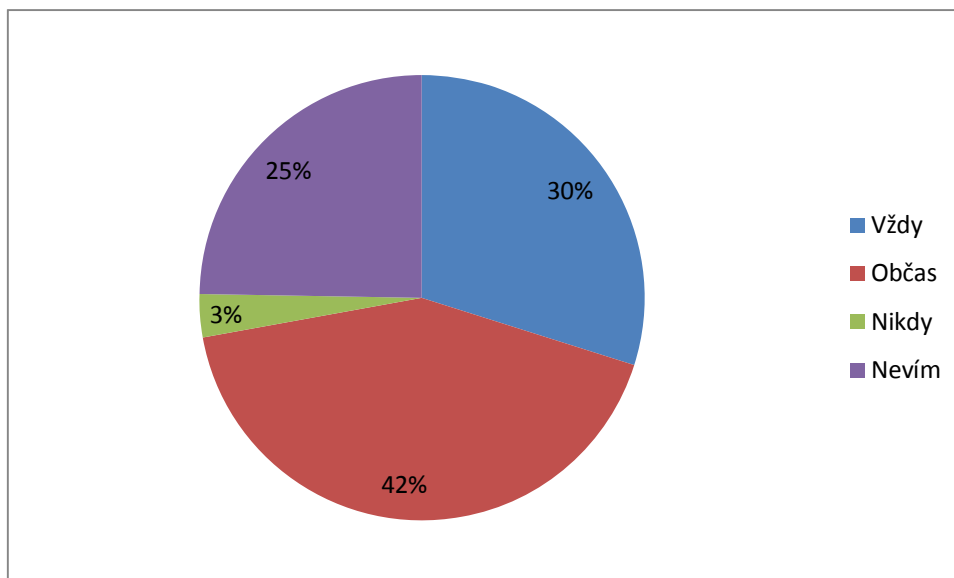
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 9a: Docházka na třídní schůzky podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 9b: Docházka na třídní schůzky celkem

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Účast rodičů na třídních schůzkách je velmi rozmanitá. Čtvrtina dětí ani neví, zda rodiče třídní schůzky navštěvuje. Škola se snaží všemožně podporovat a pěstovat kladný vztah k rodičům. Díky blízkosti školy téměř v místě bydliště dětí, dlouhodobé nezaměstnanosti rodičů se daří prostřednictvím pracovníků školy, kteří některé rodiče obcházejí, udržovat občasné a ž časté styky rodičů se školou.

Děti rodičů, kteří nikdy nechodí na třídní schůzky, tak nerady chodí do školy. Nezáměr rodičů a vzdělání žáků nejspíš v dětech kladný vztah ke škole.

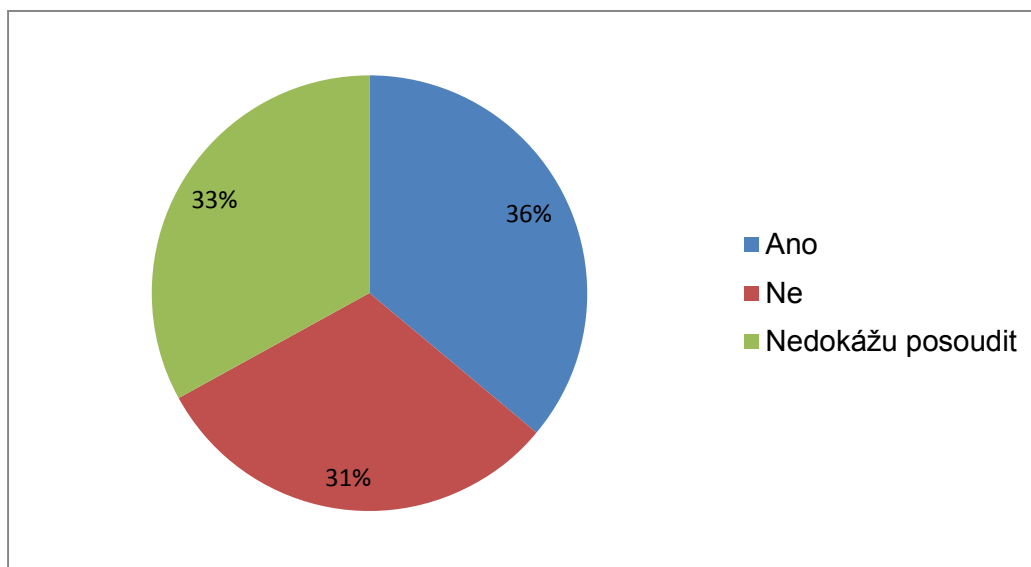
Otázka č. 10 – Máš v plánu hlásit se po ukončení základního vzdělání na další školu?

Tabulka 10: Zájem o další studium

Odpovědi	Ano	Ne	Nedokážu posoudit
5. A	9	6	6
6. A	8	8	9
7. A	8	6	4
8. A	6	5	6
9. A	4	5	7
Celkem	35	30	32

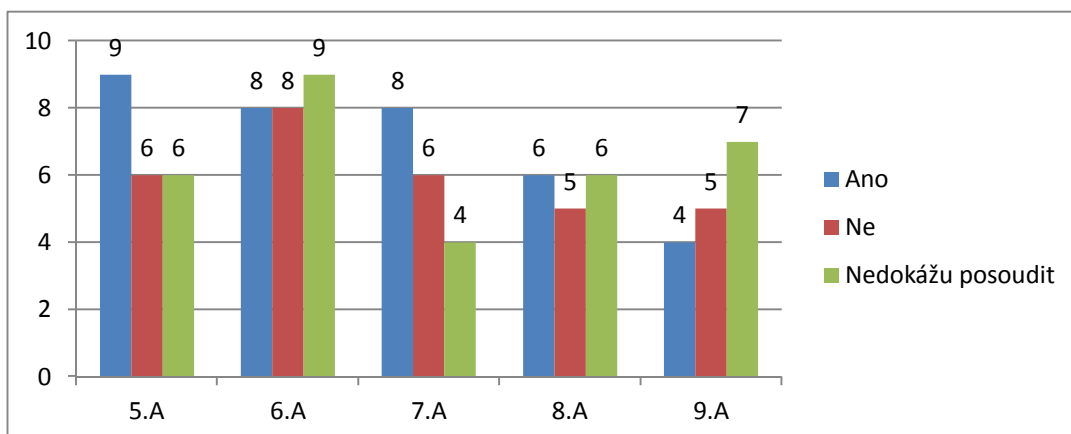
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 10a: Celkový náhled žáků na vzdělávání

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 10b: Náhled žáků na vzdělávání podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Žáci v jedné třetině případů chtějí pokračovat ve svém vzdělávání. V jedné třetině ne. A poslední třetina žáků ještě není rozhodnuta.

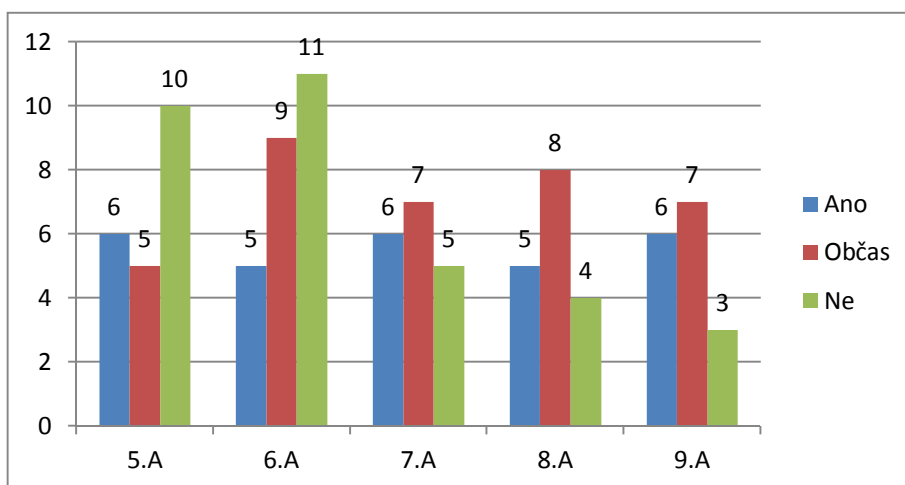
Otázka č. 11 – Hovoříš doma s rodiči o dalším vzdělávání?

Tabulka 11: Zájem rodičů o vzdělání

Odpovědi žáků	Ano	Občas	Ne
5. A	6	5	10
6. A	5	9	11
7. A	6	7	5
8. A	5	8	4
9. A	6	7	3
Celkem	28	36	33

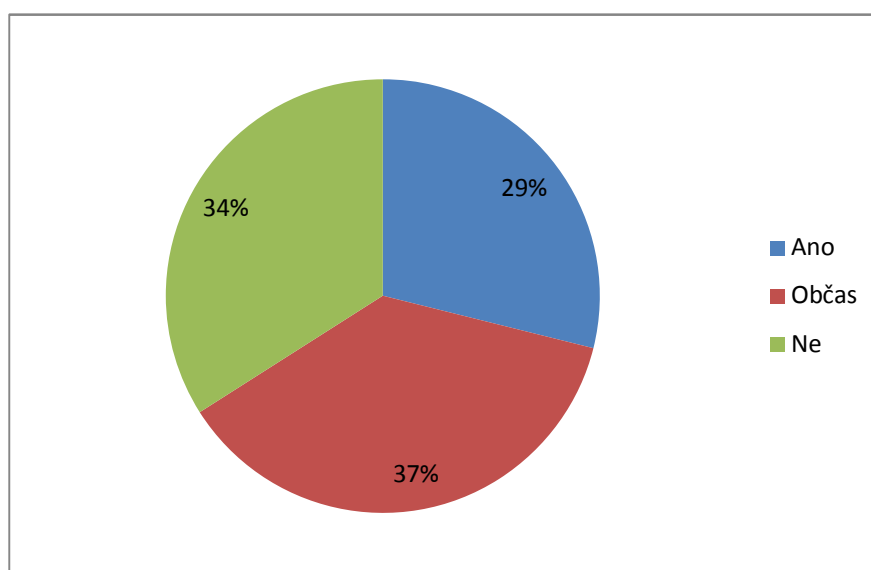
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 11a: Zájem rodičů o vzdělání podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 11b: Zájem rodičů o vzdělání celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Občasně hovoří o dalším vzdělávání rodiče s dětmi v 37 %. Rodiče dětí v nejnižších dvou třídách se s žáky o vzdělání nebaví, nejspíš protože považují dobu rozhodnutí, co jejich potomek bude dál v životě dělat, jako vzdálenou.

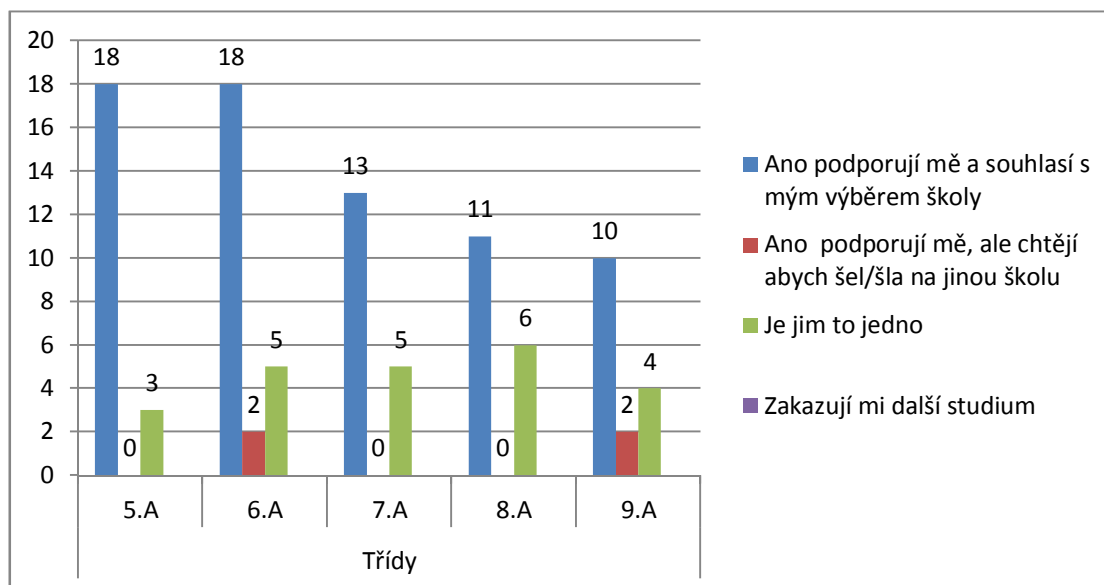
Otázka č. 12 – Podporují tě rodiče, v tom abys pokračoval (a) v dalším studiu?

Tabulka 12: Podpora rodičů ve studiu

Odpovědi	Třídy				
	5. A	6. A	7. A	8. A	9. A
Ano podporují mě a souhlasí s mým výběrem školy	18	18	13	11	10
Ano podporují mě, ale chtějí abych šel/šla na jinou školu	0	2	0	0	2
Je jim to jedno	3	5	5	6	4
Zakazují mi další studium	0	0	0	0	0

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 12: Podpora rodičů ve studiu podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Žáci v převážně nižších ročnících uvedli, že se s rodiči nebaví o budoucím vzdělání, přesto zde ve velké míře zvolili variantu, že je rodiče podporují a souhlasí s výběrem jejich školy. Poukazuje na to, že výsledky této otázky jsou zkreslené.

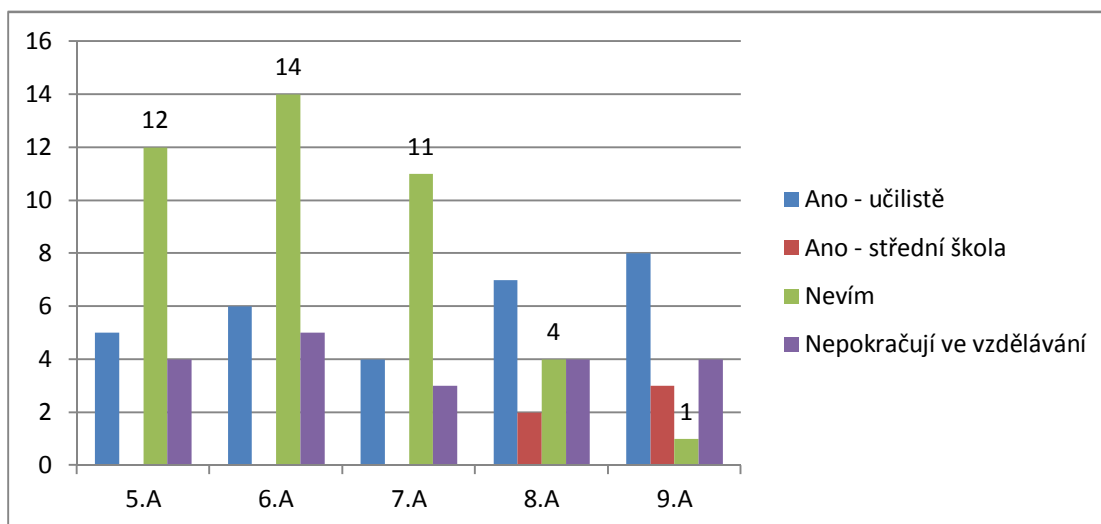
Otázka č. 13 – Máš kamarády, kteří po ukončení povinné školní docházky pokračují ve svém vzdělávání?

Tabulka 13: Kamarádi, kteří se dále vzdělávají

Odpovědi žáků	Ano - učiliště	Ano - střední škola	Nevím	Nepokračují ve vzdělávání
5. A	5	0	12	4
6. A	6	0	14	5
7. A	4	0	11	3
8. A	7	2	4	4
9. A	8	3	1	4

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 13: Kamarádi, kteří se dále vzdělávají

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Z grafu vyplývá, že žáci z nižších ročníků se nezajímají o vzdělání starších kamarádů, anebo takové kamarády nemají.

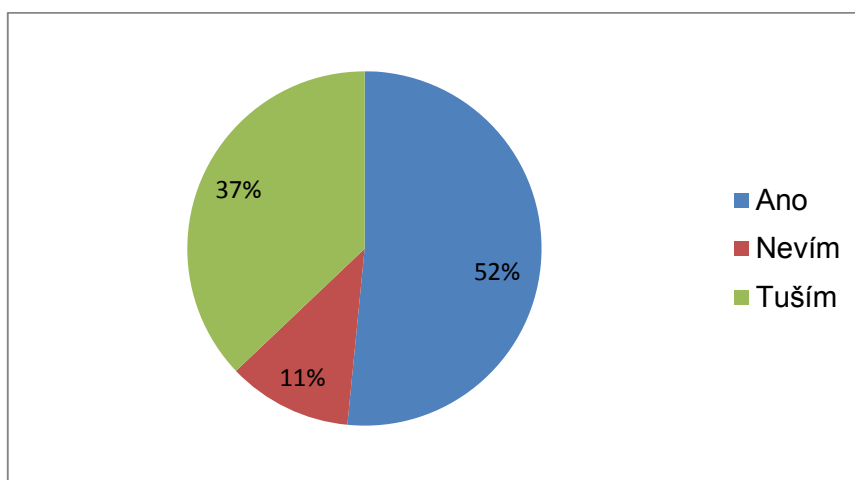
Otázka č. 14 – Víš, jaký význam má slovo rekvalifikační kurz?

Tabulka 14: Význam slova rekvalifikační kurz

Odovědi žáků	Ano	Nevím	Tuším
5. A	4	7	10
6. A	7	3	15
7. A	10	1	7
8. A	15	0	2
9. A	14	0	2
Celkem	50	11	36

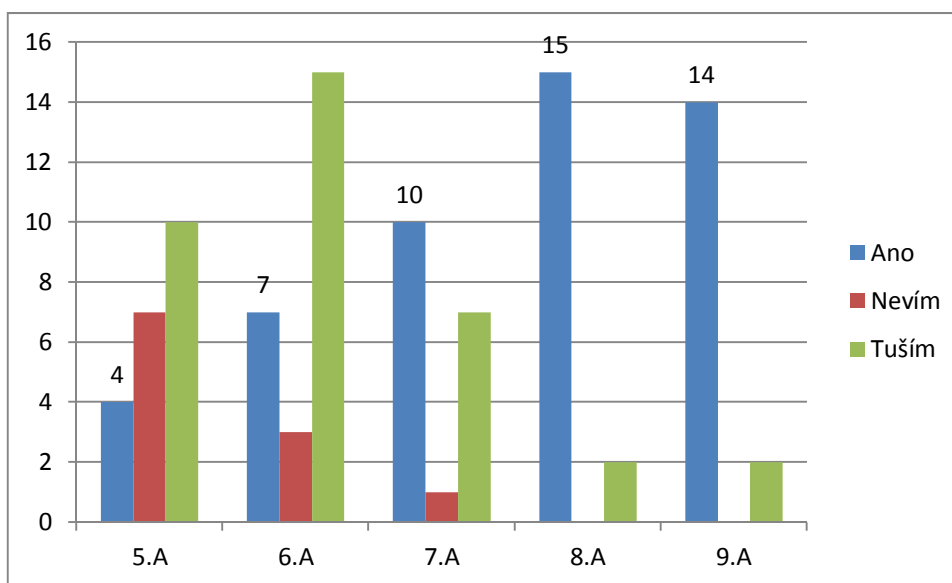
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 14a: Význam slova rekvalifikační kurz podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 14b: Význam slova rekvalifikační kurz celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf znázorňuje, znalost významu slovního spojení rekvalifikační kurz. Ve vyšších ročnících žáci znají význam rekvalifikační kurz, neboť s ním jsou seznámeni jako s jednou z možností dalšího vzdělávání se. Tyto informace získávají během hodin Rodinné výchovy a Občanské výchovy. Také každé ráno vidí své příbuzné a kamarády, kteří postávají před Domem kultury, který zprostředkovává rekvalifikace přímo v Chanově.

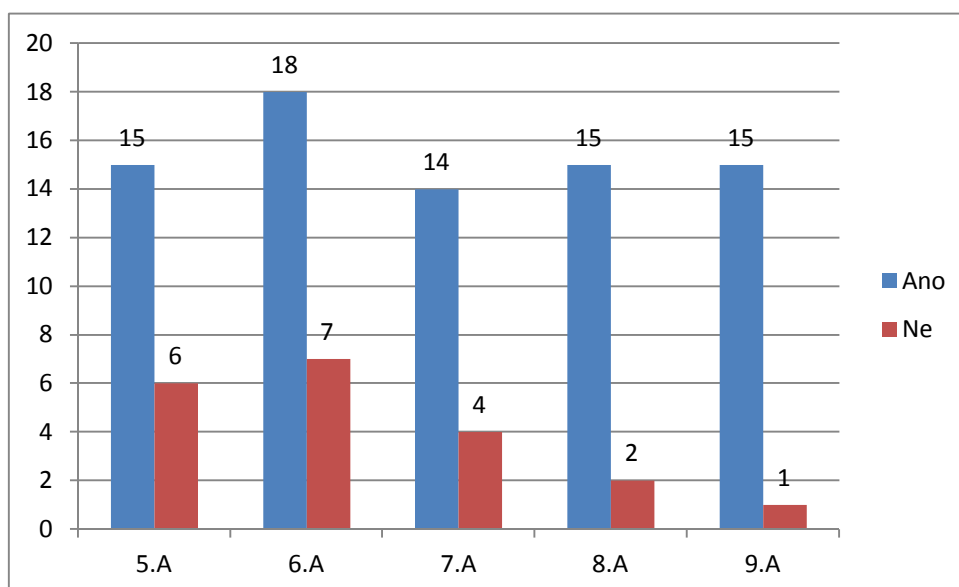
Otázka č. 15 – Máš kamarády, kteří absolvovali rekvalifikační kurz?

Tabulka 15: Kamarádi s rekvalifikačním kurzem

Odpovědi žáků	Ano	Ne
5. A	15	6
6. A	18	7
7. A	14	4
8. A	15	2
9. A	15	1
Celkem	77	20

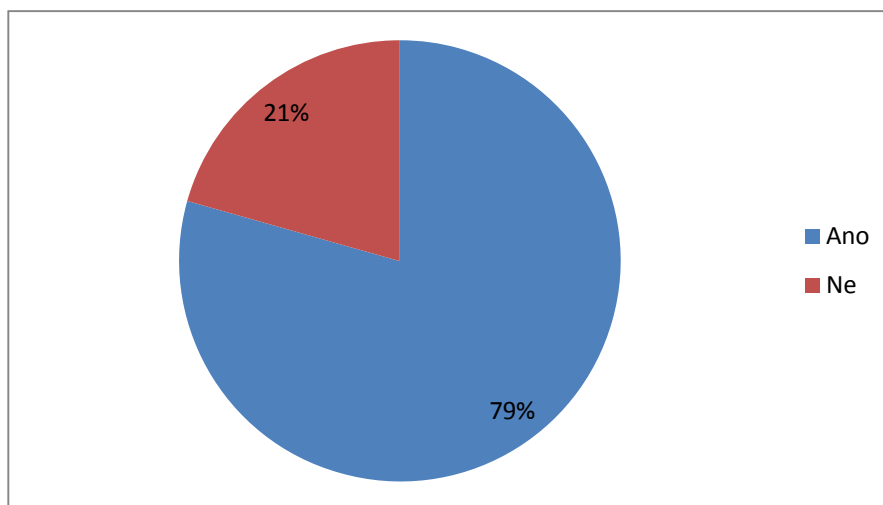
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 15a: Kamarádi s rekvalifikačním kurzem podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 15b - Kamarádi s rekvalifikačním kurzem celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Téměř 80% žáků má kamarády, kteří v současné době dělají nebo již mají hotový rekvalifikační kurz. V současné době je o rekvalifikační kurzy v Chanově velký zájem. Některým absolventům je bezprostředně zajištěna práce. Také jako motivační prvek je více peněz, které pobírají ti, co se kurzu účastní. Přesto je procento značně vysoké.

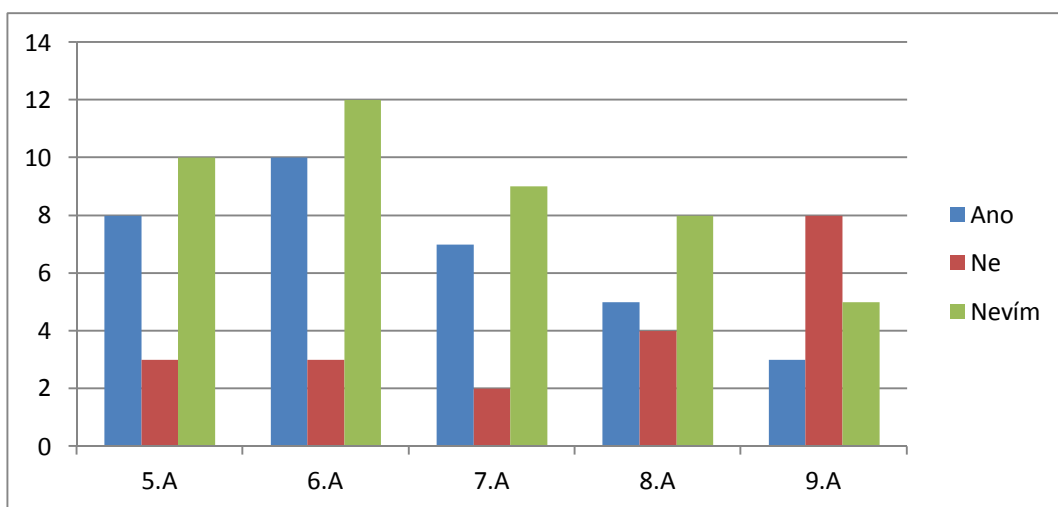
Otázka č. 16 – Domníváš se, že v dnešní době bude stačit pouze rekvalifikační kurz?

Tabulka 16: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace

Odpovědi žáků	Ano	Ne	Nevím
5. A	8	3	10
6. A	10	3	12
7. A	7	2	9
8. A	5	4	8
9. A	3	8	5
Celkem	33	20	44

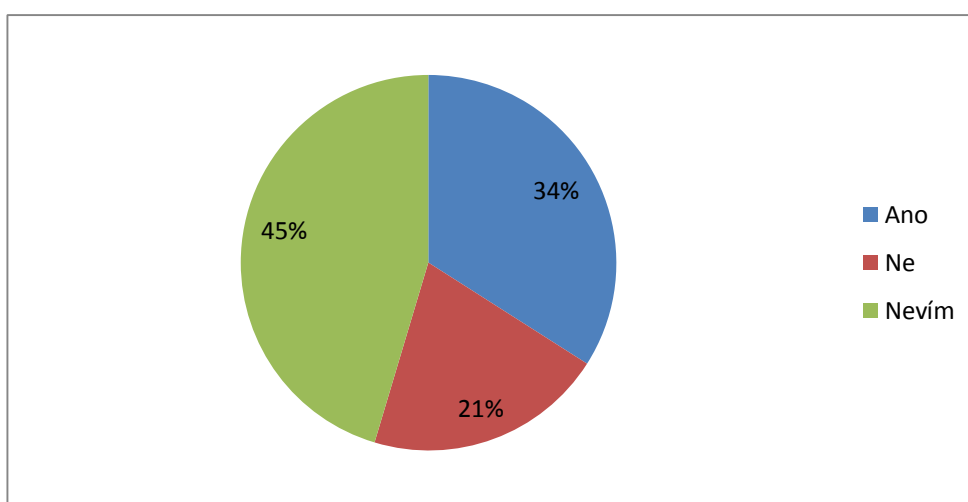
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 16a: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 16b: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf znázorňuje názor žáků na dostatečnost rekvalifikačního kurzu. Téměř polovina žáků není schopna posoudit, zda by jim rekvalifikační kurz stačil. Více jak jedna třetina se domnívá, že by jim postačil a 21% žáků je opačného názoru.

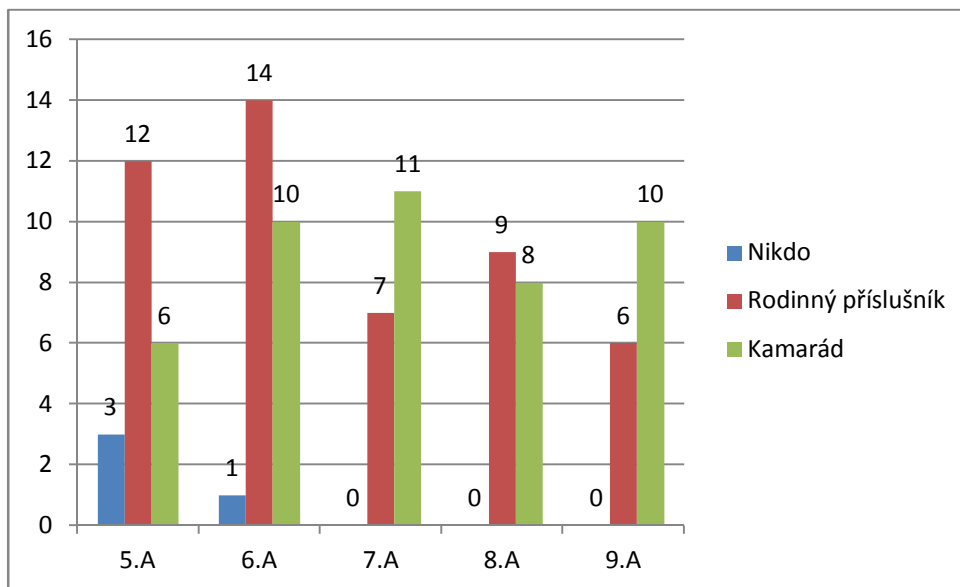
Otázka č. 17 – Znáš ve svém okolí někoho, kdo absolvoval rekvalifikační kurz?

Tabulka 17: Známost absolventů rekvalifikačního kurzu

Odpovědi žáků	Nikdo	Rodinný příslušník	Kamarád
5. A	3	12	6
6. A	1	14	10
7. A	0	7	11
8. A	0	9	8
9. A	0	6	10

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 17: Známost absolventů rekvalifikačního kurzu

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Překvapilo mě, jak velké množství lidí s rekvalifikačním kurzem ve svém okolí děti znají. 90% oslovených žáků zná někoho, kdo absolvoval rekvalifikační kurz.

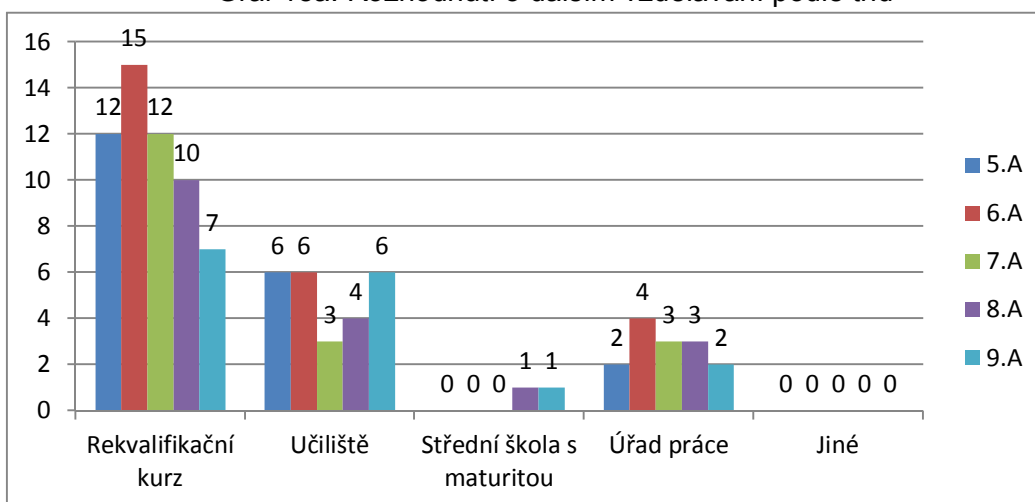
Otázka č. 18 – Po ukončení základního vzdělání se rozhodneš pro:

Tabulka 18: Rozhodnutí o dalším vzdělávání

Odpovědi žáků	Rekvalifikační kurz	Učiliště	Střední škola s maturitou	Úřad práce	Jiné
5. A	12	6	0	2	0
6. A	15	6	0	4	0
7. A	12	3	0	3	0
8. A	10	4	1	3	0
9. A	7	6	1	2	0
Celkem	56	25	2	14	0

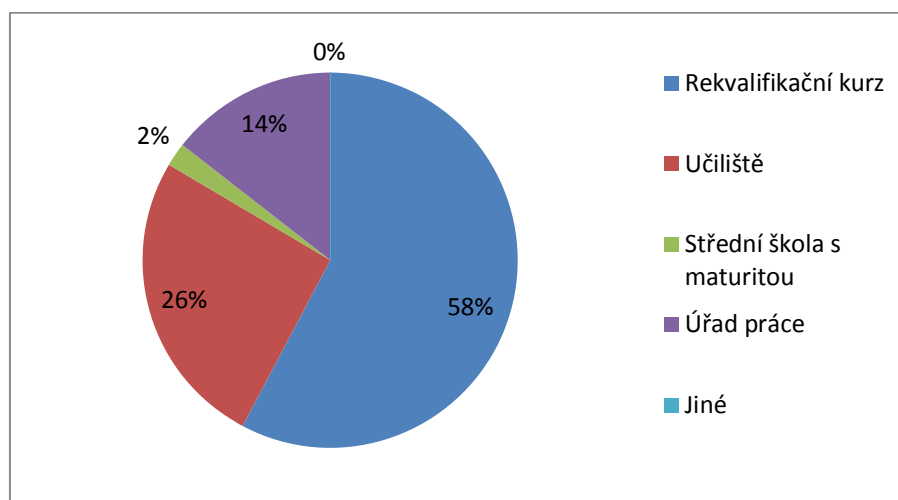
Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 18a: Rozhodnutí o dalším vzdělávání podle tříd

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Graf 18b: Rozhodnutí o dalším vzdělávání celkově

Zdroj: Bohuslava Beranová, 2015 (vlastní šetření)

Otázka č. 19. Čeho se nejvíc obáváš na dalším studiu?

Na tuto otevřenou otázku odpovědělo 18 dotázaných. Ani jeden žák neodpověděl, že se neobává ničeho. To poukazuje na nízké sebevědomí, které žáci z Chanova mají. Polovina z nich shodně se nejvíce obává změny prostředí, dojíždění, nových učitelů a nových spolužáků. Chanovské děti jsou velmi fixované k místu, kde žijí. Velké procento z nich necítí potřebu z Chanova někam odcházet. Je to pro ně prostě domov, kde žijí s rodinou, chodí do školy, tráví volný čas a mají své kamarády. Mají zde vše, co potřebují respektive si myslí, že potřebují. Běžné dítě zná své město a jeho okolí, navštívil krajské město a povětšinou i naše hlavní město, ale tyto možnosti děti v Chanově nemají. Proto se tolik obávají nového prostředí střední školy. Mají odlišný životní styl od majoritní společnosti a jiný žebříček hodnot. Soudržnost rodiny je pro ně na prvním místě. Představa dojíždění byt jen MHD je pro ně velice stresující.

Otázka č. 20. Co bys chtěl dělat za práci, kdyby sis mohl vybrat jakoukoliv bez ohledu realitu?

K této otázce se vyjádřilo 33 oslovených. Děti by chtěly být zpěvákem - rapperem nebo zpěvačkou, tanečníkem-tanečnicí, fotbalistou, být doma – starat se o děti, sociální pracovnící, kadeřnicí, prodavačkou.

Interpretace a diskuze výsledků

Před začátkem šetření byly stanoveny dvě hypotézy, které vycházely z teoretických poznatků v předcházející praktické části práce. Cílem práce bylo ověřit či vyvrátit tato tvrzení.

Hypotéza č 1: Žáci nemají zájem pokračovat v dalším vzdělávání po ukončení základní školy, protože je rodiče v dalším studiu nepodporují.

Na úřad práce po skončení povinné školní docházky chce nastoupit 14% dotázaných, tedy o dalším studiu neuvažují. Rodiče těchto žáků se o jejich nebo je jim to jedno. Tato hypotéza se potvrdila.

Hypotéza č. 2: Jako další vzdělání si žáci zvolí rekvalifikační kurz než jiné možnosti.

Z šetření vyplynulo, že žáci si zvolí rekvalifikační kurz, jako další stupeň svého vzdělání. Žáci jsou nejspíše ovlivněni, protože velice často rodinný příslušník nebo kamarád z blízkého okolí kurz absolvoval nebo jej navštěvuje. To poukazuje na to, jak velký vliv má rodina a vrstevníci na volbu dalšího vzdělání.

Tohoto šetření se účastnilo 97 žáků a žaček ve věku od 10 do 16 let. Při sestavování dotazníku jsem očekávala, že se projeví rozdíl mezi chlapci a dívkami, ale pokud se projevil, tak byl nepatrný. Oproti tomu velmi často byl patrný rozdíl mezi názory dětí pátých a šestých tříd oproti názorům sedmých, osmých a devátých ročníků, kdy u žáků nižších tříd byla vidět větší motivace a zájem k dalšímu vzdělávání.

V nízké úrovni vzdělání rodičů chanovských žáků je možné hledat příčiny školního nezdaru romských žáků. Romští žáci nemají důvod dosahovat vyššího vzdělání, neboť jejich rodiče sami vyšší vzdělání nemají a nepovažují je za důležité. Chybí zde motivace k lepším výsledkům.

Rodina je pro Romy první na žebříčku hodnot a i zde se to projevilo. Děti rodičů, kteří nikdy nechodí na třídní schůzky, nerady chodí do školy. Nezájem rodičů a vzdělání žáků v dětech neposiluje kladný vztah ke škole.

ZÁVĚR

V dnešní době je kladen velký důraz na vzdělání dětí. Pedagogické metody a postupy jsou přehodnocovány a sestavovány, tak aby žáky více motivovaly ke studiu a k lepším školním výsledkům. Tématem této práce jsou specifické otázky ve vzdělávacím procesu v sociálně vyloučených lokalitách se zaměřením na Chanov, kde na vzdělání dětí klade zcela odlišný důraz.

Teoretická část práce charakterizuje sociálně vyloučené lokality, jejichž populaci z 80% tvoří Romové. Dále se zabývá nástinem historických souvislostí vývoje Romů na našem území, a také pojetím a strukturou romské rodiny. V dalších kapitolách jsem věnovala pozornost problematice vzdělávání romských žáků, vztahu Romů k práci. Poslední kapitola byla určena charakteristice romské sociálně vyloučené lokality Chanova a její současné situaci.

Romské děti mají stejné možnosti na zákonné vzdělání jako děti z majoritní společnosti, rozhodně ale nemají stejné podmínky při vzdělávání. Tuto situaci se stát snaží řešit různými opatřeními. Pro romské děti a pro děti ze sociálně vyloučených lokalit se zřizují přípravné třídy, neboť v sociálně vyloučených lokalitách chybí instituce pro předškolní vzdělávání. Pro snazší adaptaci a překonání komunikační bariéry jsou ve školách romští asistenti. Přesto musíme brát v potaz specifika romského etnika a jeho vztah ke vzdělávání.

Při psaní bakalářské práce jsem vycházela z odborné literatury, vybraných akademických prací a oficiálních internetových stránek. Po rozboru literatury, shledávám, že se zaměřuje převážně na problematiku vstupu romského žáka do školy, postrádala jsem konkrétnější informace o dětech staršího školního věku. Též se literatura věnuje romskému jazyku, ale už méně praktickým činnostem osvojení jazyka českého, který Romové dnes bezpodmínečně potřebují.

Součástí praktické části bylo prokázat, že zájem rodičů o vzdělávání svých dětí, je motivujícím faktorem pro další studium dětí. Děti rodičů, kteří nikdy nechodí na třídní schůzky, nerady chodí do školy a zároveň nechtějí v dalším studiu pokračovat. Nezájem rodičů a vzdělání žáků v dětech posiluje negativní vztah ke škole.

Rodina je pro Romy první na žebříčku hodnot a má velký vliv na dalším vzdělání dítěte a tento fakt se odrazil i v šetření. Z šetření vyplynulo, že žáci volí rekvalifikační kurz, pokud jejich rodinný příslušník nebo kamarád z blízkého okolí kurz absolvoval nebo teprve navštěvuje. Potvrdilo to, jak velký vliv mají rodina a vrstevníci

na volbu dalšího vzdělání. Část žáků tak spatřuje v rekvalifikačním kurzu nejlepší možnost jejich dalšího vzdělání.

V nízké úrovni vzdělání rodičů chanovských žáků je možné hledat příčiny školního nezdaru romských žáků. Romští žáci nemají důvod dosahovat vyššího vzdělání, neboť jejich rodiče sami vyšší vzdělání nemají a nepovažují je za důležité. S tím souvisí i vnímání Chanova. Pro místní obyvatele je prostě domovem, místem kde žijí s rodinou, chodí do školy, tráví volný čas a mají své kamarády. Mají zde vše, co potřebují, respektive předpokládají, že potřebují. Nevidí chanovské sídliště jako sociálně vyloučenou lokalitu. I to vede k malé motivaci k dalšímu vzdělávání. Žáci se hlásí a dostanou na učiliště či střední školy s maturitou, ale již v průběhu prvního ročníku odcházejí. Důvodem je špatná socializace v novém kolektivu, neadaptabilnost na nové prostředí, nezvyklé studijní nároky apod. Žáci se cítí být osamoceni v majoritní společnosti. Zpravidla je pro ně velkým problémem dojíždění a další. Ojedinělým úspěchem jedné bývalé žákyně je postup k maturitě v letošním školním roce v Mostě na Zdravotní škole, obor sociální pracovník. Tato dívka je jednou z mála. Doufejme, že takových případů bude přibývat, protože ve vzdělání je budoucnost.

Velký krok z tohoto začarovaného kruhu spatřuji v otevření Odloučeného pracoviště SŠT Velebudice - jiné místo ke vzdělávání v Chanově - učební obor skladový operátor otevřeno od 1. 9. 2014.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ACTON, T. *Romové: Ohrožené kultury*. 1. Vyd. Praha: Svojtka, 2000. ISBN 80-7237-249-1.

BITTNEROVÁ, D., DOUBEK, D., LEVÍNSKÁ, M. *Funkce kulturních modelů ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: UK FHS, 2011. 312 s. ISBN 978-80-87398-18-0.

DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů: Romano Drom 1945-1990*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0.

HORVÁTOVÁ, J. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠTM, 1998. 52 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Romové – reflexe problému*. Sofis: Praha, 1997. s. 82. ISBN 80-902439-0-8

LAURICHOVÁ, Monika. *Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků aplikovaná do prostředí sídliště Most – Rudolice*. Ústí nad Labem, 1998. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, Centrum romistiky.

MANN, A. B. *Romský dějepis*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. 48 s. ISBN 80-7168-762-6.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 115. ISBN 80-901424-7-8.

MORVAYOVÁ, Petra. *Děti trvale žijící v prostředí sociálně vyloučené lokality*. Antropowebzin [online]. 2008, roč. 2008, č. 1. ISSN 1801-8807.

NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8.

ŠÍŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: Multikulturní výchova v praxi*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 80-7367-182-4.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 130 s. ISBN 80-2461-909-5.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 149 s. ISBN 80-7178-250-5.

VLASÁKOVÁ, Jitka. *Předškolní výchova v Chanově*. Plzeň: 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Filozofická fakulta, Katedra antropologie.

Seznam použitých internetových zdrojů

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE. *Předkládaný materiál řeší sociální vyloučení jako takové.* [online]. 21. 9. 2011 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z:

<http://www.romove.cz/cz/clanek/24396>

DŮM ROMSKÉ KULTURY. *Školící a vzdělávací centrum.* [online]. 12. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: http://www.dumrk.cz/?page_id=20

KOMUNITNÍ CENTRUM CHÁNOV. *Odborné a sociální poradenství.* [online]. 18. 11. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/sluzby/odborne-socialni-poradenstvi>

Seznam ostatních zdrojů

Výroční zpráva Základní škola Most za školní rok 2013/2014 [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2014-11-18]. Dostupné z:

http://www.zschanov.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=2&Itemid=5

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka 1: Věk respondentů	38
Tabulka 2: Pohlaví žáků	38
Tabulka 3: Rodinné údaje	39
Tabulka 4: Vzdělání rodičů	41
Tabulka 5: Pravidelnost školní docházky	42
Tabulka 6: Oblíbenost školní docházky	43
Tabulka 7: Zameškané hodiny	44
Tabulka 8: Prospívání žáků	45
Tabulka 9: Docházka na třídní schůzky	46
Tabulka 10: Zájem o další studium	48
Tabulka 11: Zájem rodičů o vzdělání	49
Tabulka 12: Podpora rodičů ve studiu	51
Tabulka 13: Kamarádi, kteří se dále vzdělávají	52
Tabulka 14: Význam slova rekvalifikační kurz	53
Tabulka 15: Kamarádi s rekvalifikačním kurzem	54
Tabulka 16: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace	55
Tabulka 17: Známost absolventů rekvalifikačního kurzu	57
Tabulka 18: Rozhodnutí o dalším vzdělávání	58

Seznam grafů

Graf 1: Věk respondentů	38
Graf 2: Pohlaví žáků	39
Graf 3a: Rodinné údaje celkově	40
Graf 3b: Rodinné údaje po ročnících	40
Graf 4: Vzdělání rodičů	41
Graf 5: Pravidelnost školní docházky	42
Graf 6: Oblíbenost školní docházky	43
Graf 7: Zameškané hodiny	44
Graf 8a: Prospívání žáků po třídách	45
Graf 8b: Prospívání žáků celkově	46
Graf 9a: Docházka na třídní schůzky podle tříd	47
Graf 9b: Docházka na třídní schůzky celkem	47
Graf 10a: Celkový náhled žáků 5. – 9. tříd na vzdělávání	48
Graf 10b: Náhled žáků na vzdělávání podle tříd	49

Graf 11a: Zájem rodičů o vzdělání podle tříd	50
Graf 11b: Zájem rodičů o vzdělání celkově	50
Graf 12: Podpora rodičů ve studiu podle tříd	51
Graf 13: Kamarádi, kteří se dále vzdělávají	52
Graf 14a: Význam slova rekvalifikační kurz podle tříd	53
Graf 14b: Význam slova rekvalifikační kurz celkově	53
Graf 15a: Kamarádi s rekvalifikačním kurzem podle tříd	54
Graf 15b: Kamarádi s rekvalifikačním kurzem celkově	55
Graf 16b: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace podle tříd	56
Graf 16b: Náhled žáků na dostatečnost rekvalifikace celkově	56
Graf 17: Známost absolventů rekvalifikačního kurzu	57
Graf 18a: Rozhodnutí o dalším vzdělávání podle tříd	58
Graf 18b: Rozhodnutí o dalším vzdělávání celkově	58

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A dotazník.....	I.
Příloha B - Bibliografické údaje.....	III.

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Tento dotazník slouží k získání důležitých informací k problematice vzdělávání žáků v sociálně vyloučené lokalitě zaměřené na Chanov. Respondenty jsou žáci 5. - 9. třídy základní školy.

Obracím se na Tebe s žádostí o sdělení pravdivých odpovědí na níže uvedené otázky. Vím, že řada z nich je velmi citlivá, proto se nepodepisuj, dotazník je anonymní.

U každé otázky máš na výběr různé možnosti, zakroužkuj pravdivou odpověď v nabídce.

Pravdivost Tvých odpovědí je velmi důležitá, proto pokud nebudeš vědět, jak odpovědět, nebo nebudeš chtít odpovídat pravdivě, tak otázku raději vynechej a nic neoznačuj.

Za vyplnění dotazníku předem děkuji.

Bohuslava Beranová

1. **Jaký je Tvůj věk?** _____
2. **Jaké je Tvé pohlaví?**
 - a) dívka
 - b) chlapec
3. **Rodinné údaje:**
 - a) žijí s oběma rodiči, kteří spolu žijí a nejsou manželé
 - b) žijí s oběma rodiči, kteří jsou manželé
 - c) žijí pouze s jedním rodičem
 - d) žijí s jedním rodičem a jeho partnerem
 - e) žijí s prarodiči
4. **Vzdělání Tvých rodičů:**
 - a) oba dokončili SŠ
 - b) jeden dokončil SŠ
 - c) oba dokončili ZŠ
 - d) jeden dokončil ZŠ
 - e) oba nedokončili ZŠ
5. **Jaká je Tvoje docházka do školy?**
 - a) chodím do školy pravidelně a rád
 - b) chodím do školy pravidelně pouze, že musím
 - c) chodím do školy nepravidelně pouze, že musím
 - d) do školy nechodím téměř vůbec
6. **Chodíš do školy rád (a)?**
 - a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
7. **Zameškané hodiny ve škole máš, protože:**
 - e) jsem nemocný (á)
 - f) nechce se mi do školy, tak zůstanu doma
 - g) musím doma pomáhat
 - h) jsem za školou, mám svou vlastní zábavu
8. **Jak prospíváš ve škole?**
 - a) dostávám převážně dobré známky

- b) dostávám převážně špatné známky
c) je mi to jedno, jaký mám prospěch ve škole
- 9. Chodí rodiče na Tvé třídní schůzky?**
a) vždy
b) občas
c) nikdy
d) nevím
- 10. Máš v plánu hlásit se po ukončení základního vzdělání na další školu?**
a) ano
b) ne
c) nedokážu posoudit
- 11. Hovoříš doma s rodiči o dalším vzdělávání?**
a) ano
b) občas
c) ne
- 12. Podporují tě rodiče, v tom abys pokračoval v dalším studiu?**
a) ano podporují mě a souhlasí s mým výběrem školy
b) ano podporují mě, ale chtějí abych šel/šla na jinou školu
c) je jim to jedno
d) zakazují mi další studium
- 13. Máš kamarády, kteří po ukončení povinné školní docházky pokračují ve svém vzdělávání?**
a) ano - učiliště
b) ano - střední škola
c) nevím
d) ne
- 14. Víš, jaký význam má slovo rekvalifikační kurz?**
a) ano
b) nevím
c) tuším
- 15. Máš kamarády, kteří absolvovali rekvalifikační kurz?**
a) ano
b) ne
- 16. Domníváš se, že v dnešní době bude stačit pouze rekvalifikační kurz?**
a) ano
b) ne
c) nevím
- 17. Znáš ve svém okolí někoho, kdo absolvoval rekvalifikační kurz?**
a) nikdo
b) rodinný příslušník
c) kamarád
- 18. Po ukončení základního vzdělání se rozhodneš pro:**
a) rekvalifikační kurz
b) učiliště
c) střední školu s maturitou
d) úřad práce
e) jiné _____
- 19. Čeho se nejvíc obáváš na dalším studiu?**
-
- 20. Co bys chtěl dělat za práci, kdyby sis mohl vybrat jakoukoliv bez ohledu realitu?**
-

Příloha B – Bibliografické údaje

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bohuslava Beranová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Specifické otázky vzdělávání dětí v sociálně vyloučených lokalitách se zaměřením na Chanov

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 54

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Počet ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: PaedDr. Jan Toman